Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Vliv rodinného prostředí na emocionální vývoj předškolního dítěte

Diplomová práce

Autor: Bc. Barbora Špuláková
Studijní program: Pedagogika předškolního věku se zaměřením na děti se speciálními potřebami
Vedoucí práce: Mgr. Soňa Šulcová
Oponent práce: doc. PhDr. Jana Havigerová, Ph.D.

Hradec Králové 2025

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor:	**Bc. Barbora Špuláková**
Studium:	P23P0671
Studijní program:	N0112A300001 Pedagogika předškolního věku se zaměřením na děti se speciálními potřebami
Studijní obor:	Pedagogika předškolního věku se zaměřením na děti se speciálními potřebami
Název diplomové práce:	**Vliv rodinného prostředí na emocionální vývoj dítěte předškolního věku**
Název diplomové práce AJ:	The influence of the family environment on the emotional development of the preschool child

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce zkoumá emocionální vývoj dětí předškolního věku a zaměřuje se na vliv rodinného prostředí na tuto oblast. Teoretická část podrobně popisuje pojem rodina, emocionální vývoj a charakteristiku dítěte předškolního věku. Dále poskytuje souhrn dosavadních poznatků o emocionálním vývoji a obsahuje strategie, které vedou v rozvoji vcítění. V rámci kvalitativního výzkumu je zkoumána empatie u dětí předškolního věku a řešení konfliktů při situacích v mateřské škole. Dále se zabývá zjišťováním schopností rozpoznávat a vyjadřovat emoce u dětí předškolního věku. Pro sběr dat je použita metoda pozorování, dotazníky pro učitelky a soubor praktických úkolů určených dětem předškolního věku.

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložil Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 4. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0651-4.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Zadávající pracoviště:	Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Soňa Šulcová
Oponent:	doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.2.2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval(a) pod vedením vedoucí(ho) závěrečné práce samostatně a uvedl(a) jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 6.5. 2025

Bc. Barbora Špuláková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala za přínosné rady a vstřícný přístup vedoucí práce paní Mgr. Soně Šulcové.

Anotace

ŠPULÁKOVÁ, Barbora. Vliv rodinného prostředí na emocionální vývoj dítěte. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2025, 154. s. Diplomová práce

Diplomová práce zkoumá emocionální vývoj dětí předškolního věku a zaměřuje se na vliv rodinného prostředí na tuto oblast.

Teoretická část podrobně popisuje pojem rodina, emocionální vývoj a charakteristiku dítěte předškolního věku. Dále poskytuje souhrn dosavadních poznatků o emocionálním vývoji a obsahuje strategie, které vedou v rozvoji vcítění.

V rámci kvalitativního výzkumu je zkoumána empatie u dětí předškolního věku a řešení konfliktů při situacích v mateřské škole. Dále se zabývá zjišťováním schopností rozpoznávat a vyjadřovat emoce u dětí předškolního věku.

Pro sběr dat je použita metoda pozorování, dotazníky pro učitelky a soubor praktických úkolů určených dětem předškolního věku.

Klíčová slova: emoce, emocionální vývoj, emoční podpora, předškolní věk, rodina

Annotation

ŠPULÁKOVÁ, Barbora. The influence of the family environment on the emotional development of the preschool child. Hradec Králové: Faculty of Education Univerzity of Hradec Králové, 2025, 154. pp. Dissertation thesis.

The thesis examines the emotional development of preschool children and focuses on the influence of the family environment on this area. The theoretical part describes in detail the concept of family, emotional development and characteristics of the preschool child. It also provides a summary of existing knowledge on emotional development and includes strategies that guide the development of empathy.

Qualitative research examines empathy in preschool children and conflict resolution in kindergarten situations. It also explores the exploration of preschool children's ability to recognize and express emotions.

Observation method, teacher questionnaires and a set of practical tasks for preschool children are used for data collection.

Keywords: emotions, emotional development, emotional support, preschool age, family

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: 6.5. 2025

Podpis studenta: Bc. Barbora Špuláková

Úvod ... 1
1 Vývoj dítěte ... 2
1.1 Charakteristika předškolního věku ... 3
1.1.1 Vývoj základních schopností a dovedností ... 4
1.1.2 Kognitivní vývoj ... 4
1.1.3 Emoční vývoj a socializace ... 5
2 Rodina ... 6
2.1 Význam stabilního a bezpečného prostředí v rodině ... 7
2.2 Složení rodiny ... 8
2.2.1 Rodina úplná ... 9
2.2.2 Rodina neúplná ... 9
2.2.3 Rodina doplněná ... 9
2.2.4 Rodina náhradní ... 9
2.3 Funkce rodiny ... 9
2.3.1 Biologicko-reprodukční funkce ... 9
2.3.2 Sociálně-ekonomická funkce ... 10
2.3.3 Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce ... 10
2.3.4 Socializačně-výchovná funkce ... 10
2.3.5 Rekreační a relaxační funkce ... 10
2.3.6 Emocionální funkce ... 10
2.4 Styly výchovy ... 11
2.4.1 Autoritářská výchova ... 11
2.4.2 Volná výchova (liberální výchova) ... 11
2.4.3 Demokratický styl ... 12
3 Emoce ... 13
3.1 Charakteristika emocí ... 14
3.2 Podmínky vzniku emocí ... 15
3.3 Vývoj emocí ... 16
3.3.1 Empatie ... 16
3.4 Regulace emocí ... 17
3.5 Funkce emocí ... 17
3.5.1 Biologická funkce ... 17
3.5.2 Dispoziční funkce ... 18
3.5.3 Motivační funkce ... 18
3.5.4 Sebepercepční funkce ... 18
3.6 Emoční podpora ... 18
3.7 Význam emoční podpory v rodině ... 18
4 Strategie řešení konfliktů ... 20
4.1 Způsoby řešení konfliktů ... 20
5 Základní komplexní emoce ... 21

5.1 Radost ... 21
5.2 Smutek ... 22
5.3 Strach ... 22
5.4 Hněv ... 23

6 Výzkumná část ... 24

6.1 Cíl výzkumu ... 24
6.1.1 Výzkumná otázka a hypotéza ... 24
6.2 Organizace výzkumu ... 25
6.3 Charakteristika respondentů ... 27

7 Popis a interpretace respondentů ... 28

8 Zpracování výzkumných výsledků ... 54

8.1 Řešení konfliktů ... 54
8.2 Empatie (reaguje na pocity druhých) ... 55
8.3 Rozpoznání emocí ... 57
8.4 Vyjádření emocí ... 58
8.5 Sdílení pocitů ... 60

9 Diskuse ... 62

10 Seznam literatury ... 64

11 Přílohy ... 67

Úvod

Emocionální vývoj dítěte je jedním z klíčových pilířů jeho celkového psychického zrání a má zásadní vliv na utváření vztahů, zvládání každodenních situací i schopnost regulace. Způsob, jakým dítě prožívá a vyjadřuje emoce, není dán pouze vrozenými dispozicemi, ale výrazně ovlivněn také prostředím, kde dítě získává zkušenosti s emočním prožívání, reakcemi okolí a způsoby zvládání různých situací (Nakonečný, 2012).

Rodina je prvním a nejdůležitějším sociálním prostředím dítěte, a právě v ní získává první zkušenosti s emocemi – jak se prožívají, vyjadřují, sdílejí, jak jsou přijímány a regulovány. Rodiče a další blízcí členové rodiny dětem modelují způsoby vyjadřování emocí i strategie jejich zvládání. Pokud dítě vyrůstá v prostředí, kde jsou emoce přijímány, pojmenovávány a kde je podporována otevřená komunikace, má větší šanci rozvinout zdravou emoční inteligenci. Naopak v prostředí, kde jsou emoce potlačovány, zlehčovány nebo ignorovány, může být tento vývoj narušen nebo zpomalen (Sobotková, 2012).

Výběr tohoto tématu vychází z mého zájmu o emocionální vývoj dětí a jeho souvislosti s rodinným prostředím. Rodina je klíčovým faktorem, který ovlivňuje utváření emoční inteligence, empatie a schopnosti navazovat sociální vztahy.

V rámci své praxe v mateřské škole jsem si všimla, že děti pocházejí z různých rodinných prostředí a mají odlišné projevy emocí, rozdílné strategie jejich zvládání a různou úroveň empatie vůči ostatním. Tato pozorování ve mně vzbudila otázky ohledně vlivu rodinného struktury na emocionální porozumění dětí a vedla mě k hlubšímu zkoumání této problematiky.

Zajímalo mě, zda a jak projevy emočního porozumění a empatie se liší u dětí v závislosti na rodinném prostředí, a do jaké míry může být právě rodina určujícím faktorem v jejich vývoji. Cílem mé práce je tedy nejen popsat, jak se emoční schopnosti u dětí projevují, ale také hledat souvislosti mezi těmito projevy a rodinným zázemím dítěte.

1 Vývoj dítěte

Vývoj dítěte a vlivy na něj působící během prvního roku života jsou základem celého duševního vývoje dítěte. Na vývoji se podílí zdravotní stav, vrozené schopnosti a působení okolí, matky i celé rodiny (Vágnerová, 2012).

Novorozenecké období, které trvá přibližně první měsíc života, je obdobím adaptace na nové prostředí. Novorozenec reaguje primárně pomocí vrozených reflexů, jež mu usnadňují přežití. Současně je geneticky predisponován k postupnému zrání a učení (Vágnerová, 2012).

Kojenecké období trvá přibližně od jednoho měsíce do jednoho roku života. Již v prvním roce života se začínají projevovat individuální rozdíly mezi dětmi v jejich prožívání, chování i celkovém vývoji. Je důležité si uvědomit, že vývoj v jednotlivých oblastech neprobíhá u všech dětí stejným tempem (Vágnerová, 2012).

„Období kojenecké znamená nejintenzivnější vývojový úsek, který nemá v dalším ontogenickém vývoji srovnání. Pokračuje rozvoj adaptačních schopností“ (Šimíková, 2010).

Batolecí období trvá od jednoho roku do tří let a je charakterizováno dynamickým rozvojem schopností, dovedností a celkové dětské osobnosti. Dítě se stává samostatnějším a začíná si uvědomovat svou vlastní existenci a možnosti. Významným znakem tohoto období je osamostatňování a uvolňování z původních vazeb (Vágnerová, 2012).

Erikson (1963) nazval tuto fázi obdobím autonomie, kdy se dítě snaží o sebeprosazení a potvrzení svých kompetencí. Postupně se uvolňují vazby, které měly v předchozím vývojovém období klíčový význam, například silná závislost na matce (Vágnerová, 2012).

Předškolní období, které trvá přibližně od tří do šesti let, je fází intenzivního rozvoje osobnosti, sociálních vztahů a kognitivních schopností. Konec tohoto období není určován pouze biologickým věkem dítěte, ale také sociální zralostí a připraveností na vstup do školy (Vágnerová, 2012).

Předškolní období jsem si pro svou práci zvolila záměrně, protože právě v tomto vývojovém stádiu dochází k výraznému rozvoji emočního porozumění a prožívání. Zároveň mě toto období zaujalo i z osobního hlediska – chtěla jsem lépe porozumět, jak

děti v předškolním věku vnímají emoce své i druhých a jak se tyto schopnosti mohou lišit v závislosti na rodinném zázemí.

1.1 Charakteristika předškolního věku

„Dítě předškolního věku prochází velmi výrazným biologickým a fyziologickým vývojem. S tím je spojena funkční úroveň orgánů těla a rozvoj pohybových schopností a dovedností“ (Dvořáková, 2002).

„Předškolní věk je charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě a diferenciací vztahu ke světu. Je označován také jako období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit tak svoje kvality. K postupné diferenciaci dochází i v sociální oblasti, pro níž je typický přesah rodiny a rozvoj vztahů s vrstevníky“ (Vágnerová, 2012).

V předškolním období, tedy ve věku asi 3–6 let, zůstává nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje primární socializaci dítěte, stále rodina. Dítě v tomto věku jeví velký zájem o společnost druhých dětí a je schopné s nimi spolupracovat (Šulová a Zaouche-Gaudron, 2003).

Toto období je charakteristické přípravou na život do společnosti. Dítě musí přijmout řád, který chování k různým lidem v různých situacích upravuje. Učí se prosazovat a spolupracovat, což je důležité především v rovnocenné vrstevnické skupině (Vágnerová, 2012).

Dítě je velice sugestibilní, osvojuje si poměrně lehce hygienické, pracovní a společenské návyky toho prostředí, v němž vyrůstá. V tomto věku také děti nejlépe přijímají všechny zvláštnosti a nápaditosti druhých dětí – což je výhodná situace právě tam, kde hledáme pomoc pro dítě s vývojovým opožděním a výraznějšími odchylkami v chování (Matějček, 2005).

Zdrojem citových zážitků dítěte je konkrétní činnost, která rozvíjí smysl pro humor. Dítě má rádo spontánní činnost. Zlost a negativní emoce se objevují především při neúspěšných činnostech. Kolem čtvrtého roku věku u dětí stále převládá strach z neznámého prostředí, nereálných situacích a cizích lidí, který však postupně ustupuje (Šimíková, 2010).

Hlavní činnost, ve které probíhá proces socializace, je hra. Prostřednictvím hry se dítě seznamuje s okolním světem, zkoumá věci, experimentuje s nimi a skrze ni dochází

k rozvoji jeho osobnosti. Dětská hra je tak základním výchovným prostředkem, který napomáhá usměrňovat vývoj dětské osobnosti (Šimíková, 2010).

1.1.1 Vývoj základních schopností a dovedností

„Tříleté dítě zakončilo důležitou etapu, v níž se naučilo chodit a pohybovat se už plně po způsobu dospělých: Chodí i běhá po rovině stejně dobře jako po nerovném terénu, ve kterém padá jen velmi zřídka, chodí do schodů i ze schodů bez držení“ (Langmeier a Krejčířová, 2006).

V tomto období jsou změny méně výrazné, protože se již netýkají základních lidských dovedností. Přesto mají velký význam, neboť zásadně ovlivňují postavení dítěte mezi vrstevníky, například jeho pohybovou obratnost při hrách, a zároveň přispívají k rozvoji jeho soběstačnosti (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Celkově lze motorický vývoj charakterizovat jako postupné zdokonalování pohybové koordinace, větší hbitost a ladnost pohybu. Dítě si již dokáže dobře umýt ruce a pod dohledem se může samo koupat. Zlepšuje svou zručnost při hrách s pískem, kostkami, a především při kreslení, kde se projevuje i jeho rostoucí schopnost rozumového chápání světa. Ovládá pohyby rukou natolik, že dokáže napodobit různé směry čar (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Také řeč se během předškolního věku dála zdokonaluje. Výslovnost tříletého dítěte je často ještě nedokonalá, některé hlásky nahrazuje jinými nebo je vyslovuje nepřesně. Ve věku čtyř až pěti let se však většina dětí natolik zlepší, že do začátku školní docházky dětská patlavost buď zcela vymizí, nebi přetrvává jen v mírné podobě. Tyto drobné nesrovnalosti se pak zpravidla spontánně upraví během prvního roku školní docházky, případně s drobnou logopedickou pomocí (Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.1.2 Kognitivní vývoj

Kolem čtvrtého roku se inteligence dítěte posouvá z úrovně předpojmového (symbolického) myšlení na vyšší úroveň názorného (intuitivního) myšlení. V předchozím stádiu předpojmového myšlení dítě používalo slova nebo jiné symboly jako předpojmy, které jsou částečně spojené s konkrétními předměty, směřující k obecnějším významům. Nyní však začíná uvažovat v celistvých pojmech, které vznikají na základě rozpoznání podstatných podobností (Langmeier a Krejčířová, 2006)

Dítě se zaměřuje především na to, co aktuálně vidí nebo co si pamatuje, i když už dokáže informace lépe rozčlenit a analyzovat. Lze tedy hovořit o rozčleněném názoru, který se odlišuje od jednoduššího, méně strukturovaného vnímání v předchozí vývojové fázi (Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.1.3 Emoční vývoj a socializace

„Socializace předškolního dítěte probíhá i mimo rámec rodiny, resp. Nejbližšího prostředí příbuzných a známých. Předškolní věk lze označit jako fázi přesahu rodiny vertikálním i horizontálním směru, přechodného období mezi rodinou a institucí, resp. Dalšími sociálními skupinami“ (Vágnerová, 2012)

V předškolním období zůstává rodina nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje primární socializaci dítěte, tedy jeho začlenění do lidské společnost (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) socializační proces zahrnuje tři vývojové aspekty:

- **Vývoj sociální reaktivity** – rozvoj bohatých diferencovaných emočních vztahů k lidem – jak k blízkým, tak k osobám z širšího společenského okolí. Příkladem úplného selhání tohoto vývojového procesu může být dítě s poruchou autistického spektra. Pro takové dítě lidé často nepředstavují nic víc než neživé objekty – může například manipulovat s částmi těla rodičů stejně jako s předměty.
- **Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací** – spočívá především ve vytváření norem, které si jedinec postupně osvojuje na základě příkazů a zákazů přicházejících od autoritativních dospělých. Tyto normy si dítě v průběhu času internalizuje a přijímá je za vlastní. Následně slouží k tomu, aby usměrňovaly jeho chování v rámci hranic stanovených společností, a tím přispívaly k ochraně a stabilitě celé společnosti. Příkladem selhání ve vývoji sociálních kontrol mohou být mladiství delikventi nebo osoby s asociální poruchou osobnosti.
- **Osvojení sociálních rolí** – znamená přijetí určitých vzorců chování, které od jedince očekávají ostatní členové společnosti. Tato očekávání vychází z jeho věku, pohlaví, společenského postavení a dalších faktorů. Nejedná se tedy pouze o jednotlivé povolené nebo zakázaní činnosti, ale o celé soubory smysluplných aktivit, které odpovídají určitému postavení ve skupině. Také od dětí, zvláště v předškolním věku se očekává plnění různých rolí – jak doma, tak v dětském

kolektivu. Pokud dochází k překrývání nebo nesouladu mezi těmito rolemi, může to někdy vést k poruchám v sociálním fungování dítěte.

Propojení emoční výřečnosti a porozumění emocím v rámci sociálního prostředí malých dětí je neoddělitelnou součástí jejich vývoje. Regulace emocí je nezbytná zejména proto, že emoční prožívání dětí předškolního věku je stále komplexnější a zároveň čelí rostoucím nárokům sociálního světa. Děti začínají vnímat smíšené emoce i jemné emoční odstíny, jako je například vina či stud. Vzhledem k tomuto silnému zaměření na emocionální oblast je důležité, aby se u dětí rozvíjela schopnost regulovat emoce (Denham, 1998).

Emoční vývoj dítěte v předškolním věku jsem si zvolila z několika důvodů. Emoce hrají zásadní roli v každodenním životě dítěte. Zároveň mě k tomuto tématu přivedl i zájem o propojení teoretických poznatků s budoucí praxí – jako budoucí učitelka považuji schopnost porozumět emocím dítěte za klíčovou pro vytvoření bezpečného a podporujícího prostředí, které je pro předškolní děti zásadní.

2 Rodina

Dle Mikové a Stang (2015) je nezbytné nahlížet na každé dítě jako na individuální osobnost, která má vlastní temperament, potřeby a způsoby reagování na okolní svět.

„Rodina je základní sociální skupina, která je zdrojem jistoty a bezpečí. Teritorium domova, které je vnitřně diferencované a v němž má dítě své místo: svůj pokoj, hračky, lůžko apod.“ (Vágnerová, 2021).

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Rodinou pro dítě může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvané vlastní či nevlastní (Matějček, 1994).

Rodina je systém založený na vzájemných interakcí a vztazích. Lidé sami o sobě nejsou jednotlivými prvky systému. Rodinu nepoznáme jen na základě znalosti jednotlivců, neboť chování každého ovlivňuje všechny ostatní. Systém má zpravidla své subsystémy. V rodině jsou dány nejčastěji generační příslušností, postavením v mocenské hierarchii, pohlavím, někdy také specifickými povahovými charakteristikami. Subsystémem může být matka s dcerou či otec se synem a také babička s dědečkem (Matějček, 1994).

Každá rodina je specifická. Pro celkový vývoj dítěte je důležitá stabilita rodiny, adaptabilita a otevřenost. Specifičnost rodiny je dána osobností rodičů. V rodinné prostředí je důležité, v jakém prostředí se dítě narodilo. Zároveň rodiče se ke svému každému dítěti chovají rozdílně a také mají různá očekávání (Vágnerová, 2021).

„Rodinu lze z hlediska její dominantní role pojmout jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí“ (Plaňava, 2000).

Rodina je základní jednotkou lidské společnosti a představuje primární sociální skupinu spojenou příbuzenskými vazbami. Dospělí členové rodiny nesou odpovědnost za péči a výchovu svých dětí (Dunovský, 1986).

Rodina dítě uvádí do kulturního prostředí, které ho formuje a zároveň je ovlivněno dalšími tradicemi. Rodinní příslušníci jsou pro dítě od samého počátku vzorem chování, díky nim se učí orientovat ve společnosti, která je plná abstraktních symbolů a složitých sociálních norem (Pešatová, 2007)

Postavení rodiny ve společnosti a její význam pro jedince vychází z toho, že plní širokou škálu funkcí. Jejich přesný výčet je vždy do určité míry teoretickým konstruktem, protože v realitě jsou tyto funkce úzce propojené a tvoří základ pro harmonii nebo naopak disharmonii rodinného života (Procházka, 2012).

Rodinné prostředí ovlivňuje vývoj emoční regulace u dětí třemi způsoby. Děti si osvojují způsoby regulace emocí prostřednictvím pozorování a chování druhých, formují konkrétní rodičovské praktiky a na vývoj má vliv i celkové emoční klima v rodině (Morris a kol., 2007).

2.1 Význam stabilního a bezpečného prostředí v rodině

Neméně důležitou roli pro zdravý emoční vývoj dítěte hraje stabilní a bezpečné rodinné prostředí. Stabilita prostředí znamená, že dítě vyrůstá v předvídatelných a jasně strukturovaných podmínkách, kde pravidla, očekávání i vztahy mezi členy rodiny poskytují bezpečný rámec pro jeho rozvoj (Langmeier a Krejčířová, 2006)).

Bezpečné zázemí v rodině je, když dítě zažívá přijetí, podporu a jistotu, že jeho potřeby budou vnímány a naplňovány. Dítě, které žije v prostředí, kde je chráněno před nadměrným stresem a kde ví, co od okolí může očekávat, se může soustředit na

objevování světa, rozvoj vlastních schopností a budování vztahů s ostatními (Nakonečný, 1999).

Stabilní emoční podpora znamená, že dítě má dlouhodobou zkušenost s emoční dostupností rodičů a pozitivními zpětnými vazbami, bez podmínění výkonem nebo chování. Takové dítě si vytváří pevné základy pro zdravé sebehodnocení, vnitřní jistotu a vyšší odolnost vůči stresovým situacím (Matějček, 2013).

Chybějící stabilita nebo nedostatečné bezpečí v rodině může mít negativní dopad na emoční vývoj dítěte, jeho vztahy i celkovou duševní pohodu (Nakonečný, 1999).

2.2 Složení rodiny

Pro dítě znamená rodina tam, kde jsou naši lidé, ti, kdo k nám patří a k nimž patříme my. Kde jsme přijímáni takoví, jací jsme. Dítěti je naprosto jedno, zda o něho pečují rodiče nebo jiná osoba, ale je pro něho důležité, že je přijímáno a že vyrůstá ve vřelém prostředí (Matějček, 1994.)

Složení rodiny podle mého názoru výrazně ovlivňuje průběh emocionálního vývoje dítěte a jeho schopnost zvládat emoční situace. Dítě se od raného věku učí regulaci emocí, komunikaci a řešení konfliktů především na základě vzorců, které zažívá ve svém nejbližším prostředí – tedy v rodině (Matějček, 1994).

Právě proto jsem se rozhodla ve své práci zaměřit na emoční podporu v rodině jako jeden z hlavních aspektů, který ovlivňuje schopnost dětí zvládat konflikty a rozumět emocím. Z tohoto důvodu v teoretické i výzkumné části zohledňuji složení rodiny každého dítěte. Nejde mi o kategorizaci nebo srovnávání „správného“ a „nesprávného“ modelu rodiny, ale o pochopení toho, jak dané dítě vyrůstá, co formuje jeho prožívání a jak to může souviset s jeho chováním v mateřské škole.

Dle Matějčka (1994) dělíme rodinu na:

- úplnou – za úplnou rodinu se považují rodiny, ve kterých žijí oba rodiče se svými dětmi,
- neúplnou – rodina s jedním rodičem,
- doplněnou – rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte a druhý je tzv. nevlastní,
- náhradní – rodina, která si osvojila dítě nebo jim dítě bylo svěřeno do pěstounské péče

2.2.1 Rodina úplná

Úplná rodina představuje soužití obou rodičů a sourozenců. Mělo by se jednat o uspořádání, které je pro malé dítě optimální. Tento rodinný model tradičně poskytuje dítěti stabilní výchovné a sociální zázemí (Vágnerová, 2021).

2.2.2 Rodina neúplná

Jedná se o dítě vyrůstající s matkou samoživitelkou, méně často s otcem samoživitelem, případně o dítě, jehož rodič ovdověl nebo zůstává osamělý. Klíčovou roli hraje osobnost rodiče, jeho vztah k dítěti a přístup k rodičovství, stejně jako na vazby širší rodinu či přátelé. Pokud je rodič láskyplný, poskytuje dítěti stabilní prostředí a nenarušuje jeho pocit bezpečí častými změnami partnerů nebo bydliště, nemusí tato situace představovat oproti úplné rodině nevýhody (Cajthamlová, 2017).

2.2.3 Rodina doplněná

Rodina vzniká, když osamělý rodič naváže nový partnerský vtah, čímž do rodinného systému vstupuje další dospělá osoba. Nový partner se může, ale nemusí podílet na výchově dítěte, avšak jeho přítomnost ovlivňuje rodinnou dynamiku (Cajthamlová, 2017).

2.2.4 Rodina náhradní

Představuje rodinné uspořádání, v němž dítě vyrůstá mimo péči svých biologických rodičů. Cílem náhradní rodiny je zajistit dítěti stabilní prostředí, které podporuje jeho zdravý vývoj a emoční pohodu (Cajthamlová, 2017).

2.3 Funkce rodiny

V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik základních funkcí. Zastoupení těchto funkcí v rodině je součástí socializačního procesu. Rodina by měla plnit určité základní funkce, aby došlo ke správnému vývoji dítěte. Pokud rodina tyto funkce neplní, můžeme hovořit o poruchách funkce rodiny (Sobotková, 2012).

2.3.1 Biologicko-reprodukční funkce

Zabezpečuje udržení života početím a porozením nového člověka. Rodina je základní jednotkou, kde dochází k plození dětí a zajištění pokračování rodu či společnosti. Pro muže a ženu tato funkce plní psychickou potřebu (Sobotková, 2012).

2.3.2 Sociálně-ekonomická funkce

Rodina je chápána jako významný prvek k rozvoji ekonomického systému společnosti. Funkcí ekonomickou je myšleno materiální zajištění všech členů rodiny. Jedná se o zajištění bydlení, oděvu, obživy a výdajů. Úkolem této funkce je zajištění všech členů dané rodiny (Sobotková, 2012).

2.3.3 Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce

Úkolem této funkce je zajišťování životních potřeb nejen dětí, ale všech členů rodiny. Rodina by měla poskytovat členům ochranu před různými formami nebezpečí, jako jsou fyzické, psychické či sociální rizika (Sobotková, 2012).

2.3.4 Socializačně-výchovná funkce

Jedná se o funkci mluvící o rodině jako o první sociální skupině, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu je příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života (Sobotková, 2012).

2.3.5 Rekreační a relaxační funkce

Aktivity tohoto typu se týkají všech členů rodiny. Rodina je místem, kde mohou jednotlivci relaxovat a trávit čas společně v příjemném a bezpečném prostředí (Sobotková, 2012).

2.3.6 Emocionální funkce

Je nezastupitelná, protože žádná jiná instituce nedokáže vytvořit potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, vzájemné důvěry a společné rituály. Rodina je obvykle hlavním zdrojem emocionální podpory a lásky, což přispívá k psychologickému rozvoji a pohodě jednotlivce (Sobotková, 2012).

Emocionální funkce je úzce propojena s ostatními funkcemi, a pokud dojde k jejímu narušení, může to vést ke konfliktům a problémům v rodinném soužití. Tato funkce se týká citových vazeb mezi členy rodiny (Vacínová a Langová, 2007).

Emocionální funkci považuji za jednu z nejzásadnějších oblastí, která ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Tuto oblast jsem si vybrala i proto, že během své pedagogické praxe i pozorování v mateřské škole jsem si mnohokrát všimla, jak výrazně se míra emoční podpory v rodině promítá do chování dětí. Z těchto důvodů jsem se rozhodla věnovat pozornost právě této funkci rodiny – protože věřím, že emoční podpora je pro dítě základem, na kterém pak staví celý svůj vztah k sobě i ke světu.

2.4 Styly výchovy

Styl výchovy či způsob výchovy vyjadřují celkové výchovné působení dospělých na děti, jejich vzájemnou interakci a komunikaci.

„Cílevědomé a záměrné snahy rodičů vedou k naplnění výchovné funkce rodiny, kdy jde o jedinečnou a neopakovatelnou příležitost předat svým potomkům hodnoty a normy společenského chování, vést je ke vzdělávání a k sebevýchově a stát se pro ně výchovným vzorem i oporou v situacích, kdy to budou sami potřebovat“ (Procházka, 2012).

Klasifikace výchovných stylů uplatňovaných v rodinném prostředí úzce souvisí s otázkou autority ve výchově. Autorita je stále častěji diskutovaným pojmem v rámci sociálně pedagogické praxe. Učitelé se setkávají s její relativizací, zatímco rodiče i děti pociťují důsledky změn v jejím vnímání. To vede k rostoucímu zájmu společenských věd a odborné komunity o tuto problematiku (Procházka, 2012).

Při vymezování autority ve výchově se pracuje s různými přívlastky, které umožňují její konkrétní podobu a význam v širším sociálním kontextu. Autorita se projevuje nejen ve způsobu vedení a řízená výchovy, ale i ve vzorcích vzájemného chování v rodině i ve škole. Současně je vnímána jako jedna ze základních kategorií společenského života, která ovlivňuje kvalitu mezilidských vztahů, osobní rozvoj jednotlivce a celkové fungování výchovného procesu společnosti jako celku (Procházka, 2012).

2.4.1 Autoritářská výchova

„Jedná se o výchovný styl s nejvýraznějším uplatněním vlivu, síly a moci dospělého, jež vyžaduje od dítěte, objektu svého působení, poslušnost, plnění příkazů a dodržování zákazů“ (Procházka, 2012).

V tomto výchovném stylu rodiče komunikují s dítětem převážně prostřednictvím příkazů a pokynů, přičemž emocionální vztah je nestabilní. Střídají se chladné projevy s výraznými reakcemi na neuposlechnutí. Často je objevuje fyzické trestání a manipulativní výchova založená na systému odměn a trestů (Procházka, 2012).

2.4.2 Volná výchova (liberální výchova)

„Je opakem autoritářského stylu. Dítě je vnímáno jako zcela samostatná osobnost a je na své cestě životem ponecháno samo sobě s vírou, že ke všemu postupně samo dozraje“ (Procházka, 2012).

Pokud rodiče do výchovy aktivně vstupují, zaměřují se především na vytváření optimálních podmínek pro rozvoj dítěte a minimalizují zásahy do jeho přirozeného potenciálu. Tento přístup však může přerůst v projektivní výchovu, kdy rodiče aktivně bojují proti překážkám, s nimiž se dítě setkává ve škole či později v pracovním prostředí (Procházka, 2012).

Liberální styl na jedné straně podporuje kreativitu, svobodu a schopnost tvořit, na druhé straně však může vést ke konfliktům s pravidly a strukturou školního či profesního prostředí. Důraz na individualitu a posilování ega dítěte – a později i dospělého – může vyvolávat morální dilemata a komplikace v mezilidských vztazích, ať už ve vzdělávacím systému, nebo v zaměstnání (Procházka, 2012).

2.4.3 Demokratický styl

„Výchova pojatá jako demokratická vyjadřuje vychovatelovu snahu o harmonii mezi nároky, požadavky a prostorem, svobodou, mezi „raciem a emociem“ ve výchově. Jejím základem je systém pravidel, která jsou diskutována, dále osobní příklad rodiče (základ jeho přirozené autority) a poskytování nezpochybnitelné (a nezpochybňované) podpory dítěte“ (Procházka, 2012).

Zachování rodičovské autority patří mezi složité aspekty demokratické výchovy, jak upozorňují odborníci. Proto se v této souvislosti často používá termín autoritativní styl výchovy, který je odlišován od autoritářského přístupu. (Procházka, 2012)

V této úvaze se pokusíme přiblížit pojetí rodičovské autority v demokratickém výchovném stylu na základě interpretace profesorky Peškové. Ta zdůrazňuje, že skutečnou autoritou disponuje pouze ten, kdo dokáže být autore, vlastního života – tedy člověk, který si uvědomuje svůj životní smysl, rozvíjí své schopnosti a je schopen ovlivňovat své okolí (Procházka, 2012).

V tomto smyslu rodič jako autor výchovy stává osobností, která nejen vnímá dění kolem sebe, ale také ho aktivně utváří a přetváří. Skutečnou autoritou pro své děti se tak mohou stát i rodiče, kteří zvládají řídit sami sebe, dokážou čerpat ze svých zkušeností a svým vlastním příkladem konstruují pravidla a směřují dítě k cíli, který sdílejí i v rámci vlastní sebereflexe a osobního růstu (Procházka, 2012).

3 Emoce

Emoce ovlivňují veškeré aspekty lidského jednání – od rozhodovacích procesů přes komunikaci až po zvládání každodenních situací (Bradberry a Greaves, 2013).

Dle McLaren (2010) jsou emoce komplexní vnitřní signály, které nám poskytují zásadní informace o našem nitru i okolí. Každá emoce má svůj specifický účel – není dobrá ani špatná, ale slouží jako průvodce, který nám pomáhá porozumět sobě, nastavit si hranice, reagovat na změny a vytvářet zdravé vztahy.

Vyjadřují subjektivní vztah k předmětům a jevům objektivní reality i k sobě samému, každý je prožíván v široké škále od výrazně kladných až k výrazně záporným pocitům (Barrett, 2018)

Psychologické vymezení pojmu emoce je však obtížné a jeho definování přímo nemožné. V novější literatuře jsou však emoce chápány jako komplexní psychický fenomén, jehož zážitkovým jádrem jsou city (Barrett, 2018).

Uvedená vymezení prozrazují vědeckou bezradnost při používání pojmu emoce a proto F. Dorsch ve svém populární psychologickém slovníku dává přednost přiznání, že *„pojem citu se nedá definovat, nýbrž jen popsat, neboť city se nedají převést na nic jiného. Co vyjadřuje slovo cit v psychologické řeči, dá se proto nejlépe vyjádřit nominální definici: city jsou zážitky jako např. radost, hněv, soucit atd“* (Nakonečný, 2012).

Existují ovšem různé pokusy o definici emoce, např. R. Corsini ve svém psychologickém slovníku píše, že emoce *„je každý mentální stav, charakterizovaný různými stupni cítění a obvykle provázený motorickými projevy, často velmi intenzivními“* (Nakonečný, 2012).

Emoce je obvykle způsobena tím, že nějaká osoba vědomě či nevědomě hodnotí nějakou událost, která je pro ni významná z hlediska dosažení určitého cíle. Jádrem emoce je pohotovost k jednání a k plánům chování (Nakonečný, 2012).

Emoce běžně prožívaná jako určitý mentální stav, který je někdy doprovázen nebo následován tělesnými změnami a jednáním.

Emoce tvoří funkční psychický systém, hrají podstatnou roli ve volbě a dosahování cílů: „Funkcí emocí je oceňovat vlastní cíle jednání, jeho výsledky a důsledky a jejich situační kontext v jejich vztahu“ (Černý a kol., 2020).

Je velmi důležité všimnout si, že na nepříjemné emoce reagujeme stažením. Nedochází k tomu pouze v naší mysli, ale i v určitých místech našeho těla. Je zajímavé, že naše mysl je schopna z tohoto stažení vybudovat návyk a díky němu vybudovat preventivní obranné mechanismy, které nás mají chránit před nepříjemnými pocity (Černý a kol., 2020).

Dítě nevnímá svět skrze pojmů jak dospělý, ale prostřednictvím citů a pocitů. Pokud ho chceme něco naučit a podpořit v jeho rozvoji, je důležité v něm vyvolat pozitivní emoce. Pojmy jako světlo a tma snadněji pochopí při pohledu na vánoční stromeček, kdy prožívá velkou radost, než při zdlouhavém vysvětlováním těchto pojmů (Laniado, 2004).

3.1 Charakteristika emocí

Nakonečný uvádí, že *„emoce mají charakter komplexnosti a zahrnují fenomén prožívání, chování a fyziologické změny“* (Nakonečný, 2012).

Komplexnost emocí je dána nejen tím, že ve srovnání s ostatními dílčími psychickými funkcemi jsou nejvýrazněji spojeny s fyziologií organismu, ale i tím, že mají rozhodující funkce v psychické regulaci činnosti (Southam-Gerow, 2013).

„Dalším podstatným znakem je polarita emocí, zejména zase jejich citové složky Každá emoce, resp.cit, má svůj protikladný pól: radost-smutek, úcta-opovržení, závist-přejícnost atd“ (Nakonečný, 2012).

Dítě prožívá emoce jako silné, náhlé a samovolné tělesné pocity, které může zvládnout, ale které je často vyděsí. Tyto tělesné projevy, jako jsou třesoucí se ruce, dupání nohama, stažený hrudník mohou být pro ně matoucí a děsivé. Proto je nezbytné děti učit, co tyto signály znamenají. Stejně jako se učí rozpoznávat tělesné potřeby, například že kručení v břiše značí hlad. V případě emocí se učí, že zarudlé tváře, zamračené obočí a slzy mohou znamenat smutek, hněv a tak dále (Piroddi, 2021).

Schopnost vnímat a rozpoznávat emoce u sebe i ostatních je klíčem k rozvoji empatie, která je nezbytná pro vytváření respektujících a ohleduplných vztahů. Bez této dovednosti je pro dítě těžké navázat hlubší sociální vazby (Piroddi, 2021).

Podle Maria Montessori je nejlepším způsobem, jak děti učit emocím, vytvoření prostředí, kde mohou své pocity bezpečně prožívat, pozorovat a přijímat. Důležité je nejen pochopit, jak emoce vznikají a projevují se, ale také se naučit pojmenovat a vyjádřit. Různé hry a aktivity zaměřené na práci s emocemi mohou dětem pomoci rozvíjet

schopnosti rozlišovat jednotlivé emoční stavy a hledat strategie, jak s nimi zacházet (Piroddi, 2021).

Tento přístup nejen podporuje emocionální rozvoj, ale zároveň posiluje sociální dovednosti a schopnost orientovat se v mezilidských vztazích (Piroddi, 2021).

Maria Montessori píše: *„Vše, co u dítěte vyvolává zmatek, vzpouru a neschopnost, pochází od dospělého. Je to dospělý, kdo narušuje osobnost dítěte a potlačuje jeho životně důležité instinkty, a pak je to tentýž dospělý, kdo se snaží napravovat chyby a temné stránky dětské povahy a psychické odchylky – právě ty, které sám vyprovokoval. Nechybuje úmyslně, ale pokud si dospělý své neúmyslné chyby neuvědomí a svůj postoj nezkoriguje, bude se muset vypořádávat s přemírou neřešitelných problémů. A jakmile jím ovlivnění děti dospějí, velmi pravděpodobně se stanou oběťmi stejných chyb, a ty se pal budou předávat z generace na generaci.“* (Piroddi, 2021).

„Děti potřebují pochopení a pomoc ze strany rodičů a dalších dospělých, aby se lépe naučily zvládat svoje intenzivní pocity“ (Steiningerová, 2023).

Emoce se z 90 % vyjadřují neverbálně. Patří sem mimika, tón hlasu, gestika a posturologie. U sdílení emocí velmi závisí na míře otevřenosti a nejdůležitější je komunikace v rodině (Sharpio, 2014).

3.2 Podmínky vzniku emocí

„Emoce vznikají spontánně, nelze je vyvolat uměle, lze si však představit určitou situaci nebo navodit vzpomínku, a tak si přivodit i příslušní emoce“ (Nakonečný, 2012).

Emoce slouží jako cíle lidského chování. Lidé usilují o prožívání příjemných pocitů, vzrušení či klidu, chtějí se bavit a radovat, zatímco se snaží vyhnout bolesti, utrpení, zármutku a nejistotě. Emoce mají vždy reaktivní charakter, jsou vyvolávány reakcí na vnější podněty, vnitřní stavy, jako je hlad či únava nebo jako završení motivovaného chování (Nakonečný, 2012).

Během prvních měsíců života novorozenec vyjadřuje negativní a pozitivní emoce (zájem, znechucení, šok) v zásadě proto, aby sdělil své potřeby, ne aby navázal kontakt. Ve druhé fázi, která začíná přibližně ve 3 měsících, se emoční citlivost dítěte rozvíjí do projevů všímavosti a pocitů. Emoce jsou často vyvolány náhlými událostmi (překvapení) nebo reakcí na nějaké překážky (strach) (Piroddi, 2021).

Od 9 měsíců si dítě uvědomuje více sebe sama i prostředí kolem sebe. Projevuje stud, strach a další emoce, které mu pomáhají růst. Od 2 let se děti učí vyjadřovat své pocity v souladu se sociálními normami. Získávají dovednost emoce přehánět, zlehčovat, skrývat či předstírat. V předškolním období děti přicházejí do styku s pravidly, omezením a zákazy. V dalších letech, zejména během dospívání, si postupně vytvářejí vlastní soubor pravidel, hodnot a zásad, které určují y to včetně projevování emocí (Piroddi, 2021).

3.3 Vývoj emocí

Dětské emoce se v mnoha ohledech výrazně liší od emocí dospělých. Jejich vývoj je ovlivňován vzájemným působením biologických a sociokulturních faktorů, což se někdy zjednodušeně popisuje jako vztah mezi dědičností a výchovou (Barrett, 2018).

V psychickém a emocionálním vývoji člověka hrají klíčovou roli sociální aspekty života. Pro utváření osobnosti, jejíž nedílnou součástí je emocionalita, je zásadní míra citového naplnění či naopak deprivace, kterou dítě získává ze svého sociálního prostředí, zejména od matky (Nakonečný, 2012).

3.3.1 Empatie

Citovým zážitkem s významnou sociální funkcí je empatie neboli vcítění. To lze obrazně popsat jako schopnost vžít se do citového stavu druhé osoby – tedy spoluprožívání její emoce, například smutek, i když v oslabené míře. Empatie je úzce propojena s dalšími city, například s lítostí. Tento proces vcítění a porozumění druhému člověku je klíčový pro sociální interakci mezi tím, kdo se vciťuje, a tím, kdo je objektem tohoto vcítění (Nakonečný, 2012).

Schopnost pochopit druhého často pomáhá předcházet nedorozuměním a konfliktům, a zároveň podněcuje ochotu pomoci. Empatie může vycházet nejen z vnímání mimického výrazu druhého člověka, ale také ze sledování jeho situace. Vcítění může být dále vyvoláno o slovní komunikací – například když si někdo stěžuje na určitou náročnou situaci (Nakonečný, 2012).

D. Goleman (2011) ve své monografii o emoční inteligenci považuje empatii za jeden z jejích klíčových prvků a zároveň za přirozený důsledek sebeuvědomění. Tvrdí, že: *„Čím otevřenější jsme k vlastním emocím, tím lépe dokážeme rozeznávat a chápat city ostatních“*.

Empatie se začíná v předškolním věku výrazně rozvíjet, zejména ve vrstevnickém kolektivu, kde děti získávají první intenzivní zkušenosti s prožíváním emocí druhých, a právě proto ji považuji za klíčovou oblast, které by se měla věnovat pozornost už v raném věku (Langmeier, Krejčířová, 2006).

V rámci mého výzkumu sleduji, jak míra empatie souvisí s rodinným prostředím a zda děti, které zažívají doma emoční podporu, projevují více empatie ve vztahu k vrstevníkům. Právě proto jsem tuto oblast zařadila mezi klíčové při hodnocení emočního vývoje dětí.

3.4 Regulace emocí

„Emoční regulace se vztahuje k procesům, kterými jedinec ovlivňuje to, jaké emoce má, kdy je má a jak je prožívá a vyjadřuje. Regulační procesy emoční regulace mohou být automatické nebo kontrolované, nevědomé nebo vědomé a mohou mít vliv v jednom nebo v několika okamžicích v průběhu utváření emocí“ (Stuchlíková, 2012).

Moderní teorie zdůrazňují, že emoce mají adaptivní hodnotu, i když jejich důsledky nemusí být vždy přínosné. Různé kultury se liší v tom, jak přistupují k řízení emocí – zda je vhodné jim věnovat pozornost, potlačovat je nebo naopak posilovat. Nicméně tyto dílčí postoje kultur sdílejí stanovisko, že potřebujeme jistou míru kontroly nad našimi emocemi (Stuchlíková, 2012).

Je důležité rozlišovat mezi regulací emocí a regulací pomocí emocí, stejně jako mezi řízením vlastních emocí a ovlivňováním emocí druhých. Dále je potřeba brát v úvahu rozdíl mezi vědomými a nevědomými procesy emoční regulace (Stuchlíková, 2012).

3.5 Funkce emocí

Emoce jsou charakterizovány jako specifické psychické procesy. Mají důležitou funkci při psychické regulaci činnosti individua. Sám pojem funkce může být v daném kontextu nahlížen z různých hledisek (Nakonečný, 2012).

3.5.1 Biologická funkce

Biologická funkce vychází z evolučního smyslu. tj. adaptace. Dále se třídí do dalších dvou následujících funkcí:

- ultimátní (konečná): to znamená zvyšování inkluzivní zdatnosti,

- proximální (bezprostřední): napomáhá zvyšování při řešení adaptačních problémů (např. strach slouží k vyrovnávání se s nebezpečnou situací) (Nakonečný, 2012).

3.5.2 Dispoziční funkce

Dispoziční funkce podporuje organismus ve zvládání problémů: v případě strachu je to její fyziologický aspekt, např. vyloučení stresových hormonů kortisolu a adrenalinu (disponují organismus k útěku. resp. k obraně zvyšování jeho fyzické síly) (Nakonečný, 2012).

3.5.3 Motivační funkce

Motivační funkce je centrální a týká se jednání, které řeší daný problém adaptace např. strach vzbuzuje tendenci k útěku nebo skrytí (Nakonečný, 2012).

3.5.4 Sebepercepční funkce

Sebepercepční funkce je založena na požadavku, že subjektivní aspekt emoce např. radosti, strachu a hněvu poskytuje prožívání určitou informaci, která má význam pro plánování další informace (Nakonečný, 2012).

3.6 Emoční podpora

Podle Golemana (1997) je emoční podpora úzce spojena s emoční inteligencí, která zahrnuje schopnost uvědomovat si a regulovat vlastní emoce, stejně jako rozpoznávat a reagovat na emoce druhých lidí. Emoční inteligenci zahrnuje pět základních složek: sebeuvědomění, sebeovládání, motivaci, empatii a sociální dovednosti. Právě empatie a sociální dovednosti jsou klíčové pro poskytování emoční podpory, neboť umožňují porozumět emocím druhých a vhodně na ně reagovat (Goleman, 1997).

V kontextu neúplných rodin může být emoční podpora ještě významnější, neboť děti v těchto rodinách mohou čelit zvýšenému stresu, pocitům nejistoty nebo osamělosti. Zajištění emoční stability pomáhá dětem lépe se vyrovnat s absencí jednoho z rodičů a přispívá k rozvoji zdravého sebepojetí a pozitivních vztahů s okolím (Wharamová, 2014).

V úplných rodinách, kde jsou přítomni oba rodiče, bývá emoční podpora obvykle rozložena mezi oba partnery. Dítě tak může čerpat emoční podporu jak od matky, tak od otce, což přispívá k pocitu stability a jistoty (Wharamová, 2014).

3.7 Význam emoční podpory v rodině

Emoční podpora je způsob, jakým lidé (nejčastěji rodiče nebo blízké osoby) pomáhají dítěti zvládat jeho emoce tím, že mu poskytují porozumění, přijetí, bezpečí a

podporu při vyjadřování pocitů. Nejde jen o utěšování, ale hlavně o to, aby dítě vědělo, že jeho emoce jsou v pořádku, že je někdo vnímá, rozumí jim a pomáhá mu s nimi zacházet (Matějček, 2013).

Emoční podpora hraje v životě dítěte klíčovou roli při formulování jeho osobnosti a schopnosti navazovat zdravé sociální vztahy. Prostřednictvím emoční podpory se dítě učí rozpoznávat své pocity, pojmenovávat je a adekvátně na ně reagovat. Důležité je, aby dítě zažívalo emoční oporu nejen v pozitivních, ale i v náročných situacích, čímž posiluje jeho schopnost regulovat vlastní prožívání (Nakonečný, 1999).

Projevy emoční podpory v rodině jsou patrné zejména v každodenní interakci mezi dítětem a rodičem. Dítě, které vyrůstá v prostředí s dostatkem emoční podpory, si vytváří pevný základ důvěry v sebe i v ostatní, což pozitivně ovlivňuje jeho budoucí sociální adaptaci (Matějček, 2013).

Matějček (2013) popisuje několik projevů emoční podpory:

- rodič nebo jiný blízký dospělý vnímá emoční potřeby dítěte (všimne si, že je smutné, i když to nahlas neřekne),
- naslouchání bez hodnocení,
- uznání emocí místo jeho zlehčování („Vidím, že jsi naštvaný. To je v pořádku“),
- pojmenovávání emocí a pomoc s jejich pochopením („Máš strach, že něco pokazíš? To se někdy stává“),
- fyzická blízkost (objetí, pohlazení v těžké chvíli),
- podpora při hledání řešení, ne bagatelizace,
- stabilní reakce dospělého, které dítěti dávají jistotu, že je přijímané, i když prožívá nepříjemné emoce.

Emoční podpory v rodině poskytuje dítěti nejen aktuální pomoc v těžkých chvílích, ale také formuje jeho schopnost zvládat emoce samostatně v pozdějších obdobích života. Absence takové podpory může vést k problémům s emoční regulací, nejistotě ve vztazích a sníženému sebevědomí (Matějček, 2013).

4 Strategie řešení konfliktů

Konflikt je běžnou součástí lidského života. Není však nutné, aby byl doprovázen hrubostí či násilím. Pokud je řešen efektivně, může mít pozitivní dopad a být impulzem pro změnu a osobní či skupinový růst (Výrost a Slaměník, 2009).

Obecně lze konflikt chápat jako střet dvou nebo více neslučitelných cílů. Je úzce spojen s procesem rozhodování – tedy s volnou směru jednání. Základní problém tedy netkví v existenci samotného konfliktu, ale v tom, jakým způsobem je řešen (Nakonečný, 2020).

4.1 Způsoby řešení konfliktů

Podle Plamínka (2009) lze způsoby řešení konfliktů rozdělit do několika základních strategií:

1. **Pasivita** – některé konflikty lze řešit tak, že zůstaneme nečinní. Všichni známe situace, kdy věci, které se nám včera zdály důležité, dnes už tolik neřešíme a zítra na ně možná úplně zapomeneme. Nemáme pod kontrolou průběh ani výsledek řešení konfliktu.
2. **Delegace** – řešení konfliktů můžeme přenechat jiné osobě – tedy ho delegovat. To znamená svěřit rozhodnutí někomu, kdo má k tomu příslušné kompetence či autoritu.
3. **Náhoda** – konflikt je možné vyřešit i náhodným způsobem, například losem. Tento přístup se odličuje od ostatních tím, že účastníci sice mohou rozhodnout o samotném způsobu volby, ale výsledek už nemají pod kontrolou – ten určuje náhoda. Výhodou tohoto řešení je rychlost a také to, že bývá vnímáno jako spravedlivé, protože není ovlivněno žádnou ze zúčastněných stran.
4. **Mediace a facilitace** – na rozdíl od náhodného řešení konfliktu se mediace a facilitace zakládají na dohodě a spolupráci. Oba tyto přístupy předpokládají aktivní zapojení stran konfliktu, přičemž celý proces probíhá za podpory nezávislého odborníka. Pokud má konflikt podobu sporu, hovoříme spíše o mediaci; pokud jde o obecnější problém, označuje se proces jako facilitace.
5. **Vyjednávání a projednávání** – z hlediska řešení konfliktu představuje vyjednávání ideální formu – strany konfliktu mají plnou kontrolu jak nad

procesem, tak nad výsledkem. Podstat spočívá v přímé komunikaci mezi účastníky, kteří hledají společnou dohodu.

6. **Násilí** – řešení konfliktu pomocí násilí je extrémní a z pohledu efektivity i etiky nevhodné. Požití fyzického nebo psychického nátlaku sice může vést k rychlému výsledku, ale obvykle ho určuje silnější strana, zatímco druhá je nucena podřídit se. Takový výsledek bývá jen dočasný a konflikt se může brzy obnovit.

Oblast strategií konfliktů jsem do svého výzkumu zařadila proto, že konfliktní situace přirozeně odhalují, jak dítě zachází se svými emocemi a jak reaguje pod tlakem. Způsob řešení konfliktů může hodně napovědět o vnitřním nastavení dítěte, míře jeho seberegulace i o tom, jakou emoční podporu zažívá v rodině. Při své práci s dětmi jsem si všímala, že konflikty jsou v dětském kolektivu běžnou součástí každodenních situací. Právě v těchto momentech se velmi přirozeně ukazuje, jak je dítě schopné komunikovat, hledat řešení problémů nebo zvládat své emoce. Z mé vlastní zkušenosti vyplývá, že konflikty poskytují cenný prostor pro rozvoj dovedností, jako je empatie, spolupráce a schopnost respektovat pocity druhých.

5 Základní komplexní emoce

„Základními komplexními emocemi rozumíme soubor různých zážitkových elementů a doprovodných tělesných stavů strukturovaných, univerzálních a nejčastěji vystupujících a psychologicky závažných emocí“ (Nakonečný, 2012).

5.1 Radost

Radost je příjemná emoce, která často přináší pocit oživení a může se projevovat i pohybovými projevy, jako je radostné poskakování či mnutí rukou. Objevuje se jako reakce na úspěch nebo získání něčeho hodnotného. Descartes upozorňoval, že radost vychází z vnímání dobra, které považujeme za své. Na rozdíl od slasti, která je konkrétnější, je radost obecnější a může se objevit v jakékoli situaci či na pozadí jiných prožitků (Nakonečný, 2012).

Slabší formou radosti je spokojenost, zatímco její nejsilnější projev představuje pocit štěstí. Radost může být tichá i bouřlivá, často ji doprovází veselí a rozjařenost. Na rozdíl od veselosti však může radost zůstat vnitřním, tichým prožitkem a přetrvávat ve stavu spokojenosti (Nakonečný, 2012).

Pfeffer (2003) popisuje radost jako velmi příjemný a uspokojivý pocit. Způsob jejího prožívání a vyjadřování však výrazně ovlivňuje kultura.

„Když je radost intenzivní, vede k rozmanitým bezúčelným pohybům: hopsání, tleskání atd. a k hlasitému smíchu. Smích se zdá být původně výrazem toliko radosti nebo štěstí. Vidíme to jasně u dětí při hře, jež se téměř ustavičně smějí“ (Darwin, 1964).

5.2 Smutek

„Je to stav jakési rezignace, v níž se prolíná zoufalství s okamžiky vzdoru a dalších pocitů, které jsou určeny předmětem smutku“ (Nakonečný, 2012).

Pfeffer (2003) popisuje smutného člověka jako někoho, kdo je zklamán určitou událostí nebo prožívá smutek kvůli nenaplněnému snu. Tento stav často vede k poklesu energie a sníženému zájmu o běžné aktivity. Při pomoci lidem, kteří prožívají smutek, je nezbytné postupovat s opatrností a citlivostí, protože každý jedinec vnímá svou situaci jinak a její intenzita se liší.

Smutek patří mezi primární emoce, což znamená, že má vrozený základ a je přirozenou součástí lidské psychiky. Tuto emoci lze pozorovat nejen u lidí, ale také u některých zvířat, například u psů (Nakonečný, 2012).

Mezi dětmi a dospělými lze pozorovat výrazné rozdíly v prožívání smutku. Dětské emoce jsou, jak ukazuje vývojová psychologie, velmi expresivní, avšak zároveň poměrně nestálé a povrchní. Dítě se snadno rozpláče a může ho rozesmutnit i zdánlivě nevýznamná událost, například rozbití oblíbené hračky, jelikož jeho hodnotový systém se teprve utváří. Smutek je často doprovázen pláčem, který vyznačuje typickou mimiku, vzlykáním a tvorbou slz (Nakonečný, 2012).

5.3 Strach

Strach je přirozenou reakcí na aktuální nebo hrozící nebezpečí a má vrozený základ. Jde o odpověď organismu na hrozbu, bolest nebo riziko ztráty života. Jeho vrozenost souvisí s výraznou mobilizací energie – během strachu dochází ke zvýšení svalové síly a často také k útěkovému chování. Zároveň je strach jednou z nesložitějších emocí (Nakonečný, 2012).

Pfeffer (2003) popisuje strach jako důležitou součást lidské psychiky. Slouží jako varování před možným nebezpečím a záleží na nás, jak ho vnímáme a jak na něj reagujeme. Strach nám umožňuje okamžitý útěk tím, že mobilizuje tělo – dochází

k přesunu krve do svalů, zejména do nohou, a zároveň uvolňují hormony, které zvyšují naši ostražitost a připravenost k akci.

Díky strachu jsme opatrnější a učíme se rozpoznávat potenciální hrozby. Proto není vhodné tuto emoci potlačovat nebo ignorovat, protože její nahromadění může vést k neočekávaným úzkostným reakcím. Pokud strach přijmeme jako přirozenou součást sebe sama a porozumíme jeho významu, může nám pomoci lépe se orientovat v různých životních situacích a adekvátně na ně reagovat (Pfeffer, 2003).

5.4 Hněv

Hněv je vrozenou reakcí na překážku, která brání dosažení určitého cíle a narušuje plánované jednání. Původně byl spojen s útočným chováním směřujícím k odstranění této překážky, což mělo biologický význam – tělo se mobilizovalo k akci, například ke zvýšení svalové síly, což bylo zvláště užitečné při překonávání fyzických bariér (Nakonečný, 2012).

Kromě této původní funkce může mít hněv i komunikační rozměr, například prostřednictvím výhružného postoje, který slouží jako varování. Slabší formou hněvu je pocit rozladění či rozčílení, ke kterému dochází v běžných situacích, například když se člověku něco nedaří nebo mu někdo brání ve vystupování z autobusu (Nakonečný, 2012).

„Mezi příznaky hněvu patří svraštěné obočí, napjatá spodní víčka a pronikavý pohled. Podle Ekmana jsou výrazy obličeje, které odrážejí tyto základní emoce, vrozené, nikoli kulturně naučené“ (Steiningerová, 2023).

6 Výzkumná část

Na základně teoretických poznatků získaných v předchozích kapitolách jsme si stanovily cíle diplomové práce, které se zaměřují na zjištění rozdílů v emocionálním vývoji dětí z úplných a neúplných rodin.

Pro naplnění těchto cílů jsme si formulovaly výzkumné otázky a zvolily vhodnou metodu sběru dat. Součástí výzkumného šetření bylo také vymezení výzkumného souboru respondentů, organizace sběru dat a určení způsobu zpracování získaných informací.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat vliv rodinného prostřední na emocionální vývoj dítěte. Dalším cílem je zkoumání empatie u dětí předškolního věku na analyzován vliv úplné a neúplné rodiny na jejich vývoj. Dále se zabývá zjišťováním schopností rozpoznávat a vyjadřovat emoce u dětí předškolního věku.

6.1.1 Výzkumná otázka a hypotéza

Na základě vytyčených cílů výzkumu byly formulovány následující výzkumné otázky a hypotézy, které pomohou analyzovat rozdíly v emočním vývoji dětí z úplných a neúplných rodin. Tyto otázky se zaměřují na klíčové aspekty, jako je úroveň emoční podpory v rodině, schopnost dětí zvládat sociální konflikty a jejich míra empatie.

Výzkumné otázky:

Výzkumná otázka 1: Jak se liší úroveň emoční podpory mezi úplnou a neúplnou rodinou?

Výzkumná otázka 2: Jaký vliv má rodinné prostředí na schopnost dětí zvládat sociální konflikty?

Výzkumná otázka 3: Jak se liší úroveň empatie mezi dětmi z úplných a neúplných rodin?

Hypotézy:

Hypotéza 1: Děti z úplné rodiny mají vyšší úroveň emoční podpory než děti z rodiny neúplné.

Hypotéza 2: Děti z neúplných rodin v konfliktních situacích častěji volí strategii úniku (stažení se).

Děti z rodin, kde je přítomná emoční podpora, budou lépe schopny regulovat své emoce při konfliktu než děti z rodin s nízkou mírou emoční podpory.

Hypotéza 3: Děti z úplných rodin dosahují vyšší úrovně empatie než děti z rodin neúplných.

6.2 Organizace výzkumu

Pro výzkumné šetření jsme použily metodu kvalitativního šetření, které umožňuje hlubší vhled do individuálních projevů dětí a jejich emočního vývoje. Tento přístup umožnil nejen sledovat konkrétní projevy emocí dětí v jejich přirozeném prostředí, ale také porozumět hlubším souvislostem mezi rodinným zázemím.

Pro sběr dat byla zvolena metoda pozorování, která byla doplněna dotazníky a sérií úkolů určených pro děti. Tato kombinace metod byla zvolena s cílem získat co nejkomplexnější pohled na emoční projevy dětí, a to jak prostřednictvím vlastního chování, tak z pohledu, tak z pohledu učitelky.

Pozorování probíhalo v přirozeném prostředí mateřské školy, kde bylo možné zachytit autentické emoční reakce dětí v různých situacích. Dotazníky byly rozděleny do dvou částí – první část obsahovala mé vlastní pozorování, zatímco druhá část zahrnovala pohled učitelky, která s dětmi pravidelně pracuje a zná jejich běžné chování. Tento dvouúrovňový přístup umožnil srovnání vnímání emocí z pohledu nezávislého pozorovatele a pedagoga.

Kromě pozorování a dotazníků jsme vytvořily sérii úkolů pro děti, které měly za úkol zhodnotit schopnosti dětí rozpoznávat a vyjadřovat emoce. Série úkolů byla realizována individuálně s každým dítětem, aby bylo zajištěno soustředění a přesné zachycení emocí při plnění různých zadání. Úkoly byly navrženy tak, aby podněcovaly projevy emocí v kontrolovaných podmínkách, což umožnilo analyzovat emoční reakce ve srovnání s běžným chováním pozorovaným ve skupině. Série úkolů byla realizována individuálně s každým dítětem, aby bylo zjištěno plné soustředění a přesné zachycení emočních reakcí při plnění různých zadání. Práce probíhala v samostatné, klidné místnosti mimo běžnou skupinu dětí, aby nebyl výkon dětí ovlivněn rušivými podněty z okolí.

Při vlastním pozorování byly sledovány tyto oblasti:

- chování dětí v konfliktních situací,
- schopnosti popsat a vyjádřit emoce,
- reakce na frustraci a změny,
- míru samostatnosti při řešení problémů,
- přirozenou empatii vůči ostatním dětem.

Dotazník pro učitelku byl zaměřen na dlouhodobé pozorování a obsahoval tyto oblasti:

- dodržování pravidel,
- nabídnutí hračky,
- schopnost omluvit se či uznat chybu,
- navazování vztahů,
- reakce na konflikty.

Úkoly s dětmi měly podobu jednoduchých aktivit zaměřených na:

- identifikaci emocí pomocí obrázků,
- kresba situací „co mě těší a co mě trápí,
- práce s příběhem s otázkami na empatii a práce s příběhem s otevřeným koncem.

Tento komplexní přístup kombinující pozorování, dotazníky a úkoly přinesl podrobné a mnohostranné informace o emočním porozumění a empatii dětí, přičemž bylo možné porovnat výsledky dětí z úplných a neúplných rodin.

6.3 Charakteristika respondentů

Výzkumu se zúčastnilo celkem 20 dětí z mateřské školy, z toho 10 dětí pochází z úplných rodin a 10 dětí z neúplných rodin. Věkově se všechny děti pohybovaly v rozmezí od 4 do 6 let. Výběr věkové skupiny byl zvolen záměrně, protože právě v tomto období dochází k intenzivnímu rozvoji emocionálního porozumění a empatie, které jsou předmětem tohoto výzkumu.

Za úplnou rodinu je pro účely výzkumu považována rodina, kde dítě žije s oběma biologickými rodiči, zatímco neúplná rodina je definována jako rodina, kde dítě vyrůstá pouze s jedním z rodičů. Mezi děti z neúplných rodin byly zastoupeny jak děti žijící pouze s matkou, tak děti vyrůstající v péči otce.

Během výzkumu jsem se také setkala s případem dětí, které měly střídavou péči. Trávily jeden týden u matky a následující týden u otce, přičemž každý z rodičů žil v jiném městě. Tato situace mohla ovlivnit jeho emocionální prožívání, jelikož se muselo pravidelně adaptovat na odlišná rodinná prostředí a sociální podmínky.

Cílem této skupiny respondentů bylo umožnit přímé porovnání vlivu odlišného rodinného prostředí na schopnost dětí rozpoznávat, vyjadřovat a interpretovat emoce. Předpokládá se, že rozdílné podmínky v rodinném prostředí mohou významně ovlivnit sociální a emoční dovednosti dětí. Získané poznatky mohou přispět k lepšímu porozumění tomu, jak rodinná struktura formuje emoční vývoj v předškolním věku.

7 Popis a interpretace respondentů

Tato kapitola přináší kvalitativní pohled na jednotlivé děti z úplných i neúplných rodin a zaměřuje se na jejich projevy v oblasti emočního porozumění a empatie. Každé dítě je popsáno samostatně prostřednictvím individuálního profilu, který vznikl kombinací systematického pozorování v mateřské škole, výsledků zadaných úkolů a informací od učitelky. Popis a interpretace se v profilech přirozeně prolínají – snažila jsem se porozumět souvislostem mezi chováním dětí a jejich rodinným zázemím, zvládáním konfliktů či projevem emocí. Tyto profily jsou klíčové pro zodpovězení výzkumných otázek a současně ukazují, jak komplexní a individuální může být emoční a sociální fungování dětí předškolního věku.

Jméno: Adéla

Rodinné zázemí: úplná rodina

Adéla pochází z úplné rodiny a je srdečná a usměvavá. Dokáže rozpoznat základní emoce a uklidnit se po rozčílení. Při konfliktu se obvykle naštve a jde si sednout stranou, ale brzy se vrací k dětem bez připomínání předchozího sporu. Je občas nejistá, ale podpora učitelky jí pomáhá. Konflikt umí nechat být a znovu navázat kontakt. Projevuje spíše pasivní způsob zvládání konfliktů.

Ve svém emocionálním projevu je většinou vyrovnaná, přesto se v některých situacích může projevit mírná nejistota. Při frustraci se dokáže uklidnit sama nebo s minimálním vedením. Ve skupině navazuje vztahy s vrstevníky, i když občas potřebuje podporu učitelky.

Ve hře je aktivní, hraje si jak samostatně, tak s ostatními, dobře zvládá prohru i přechody mezi činnostmi.

Emoce umí pojmenovat i projevit, přizpůsobuje se změnám. V sociálních situacích je lehce rezervovanější, vztahy navazuje částečně, ale v konfliktech reaguje velmi dobře. Umí utěšit kamaráda. Ve hře je aktivní a pravidla respektuje, i když prohra jí dělá trochu potíže.

Prokázala velmi dobrou úroveň emočního porozumění. V úkolu zaměřeném na identifikaci emocí dokázala přesně pojmenovat jednotlivé emoce, reagovala klidně a s jistotou. Při sdílení toho, co jí těší a trápí, se otevřeně vyjádřila dokázala jasně popsat svoje pocity.

V příběhu s otázkami na empatii se zamýšlela nad možnými řešeními a projevila schopnost vžít se do pocitů druhých. Také v příběhu s otevřeným koncem popisovala situace ze svého pohledu, uvažovala o možných reakcích a celkově působila zrale. Projevila vyspělou emoční i sociální kompetenci.

Adéla zažívá dostatečnou emoční podporu v podobě otevřené komunikace s rodiči, jejich schopnost naslouchat jejím potřebám a citlivě reagovat na její prožívání. Rodiče jí věnují dostatek pozornosti, tráví s ní aktivně volný čas a vytvářejí stabilní rodinné prostředí, což se odráží na jejím klidném projevu a vyrovnaném chování v sociálních situacích.

Adéla na mě působila jako velmi vyrovnané dítě. Připadala mi emočně zralá a ve třídě se orientovala jistě. Překvapilo mě, že při konfliktu se někdy stáhne, i přesto že ostatní oblasti zvládala velmi dobře. Její chování může být způsobeno momentálním rozpoložením nebo třeba tím, že se nerada pouští do sporů se svými kamarády. Rodinné zázemí má stabilní, což podle mě přispívá k tomu, že se umí sama zklidnit. Myslím si, že i u dětí z úplných rodin se mohou objevovat dočasné ústupy a nejistoty, aniž by to nutně souviselo s nějakou větší poruchou rodinného prostředí.

Jméno: Vendula

Rodinné zázemí: úplná rodina

Vendula výborně zvládla většinu úkolů. Emoce pojmenovala přesně. U úkolu, co mě těší a co mě trápí se hezky rozpovídala a přirozeně sdílela své zkušenosti. U příběhu s empatií spolupracovala a odpovídala upřímně. Jediné, s čím si nebyla jistá, byl konec příběhu. Přiznala, že nevnímá jasné řešení. Celkově je velmi věcná a otevřená.

Je patrné, že má velmi dobře rozvinou emoční slovní zásobu. Toto svědčí o dostatečné emoční socializaci a podporujícím rodinném prostředí, které dítěti poskytuje prostor pro rozvoj emocionálního vnímání a vyjadřování.

Vendula je šikovná a při rozhodování potřebuje ujištění učitelky. V konfliktních situacích si trvá na svém, ale raději se stáhne a je přesvědčená o své pravdě. Vyhne se přímé konfrontaci tím, že odejde do jiného kouta třídy. Neprojevuje velké emoce, ale není příliš ochotná ke kompromisů. Řeší konflikt vnitřně, bez tendence ho aktivně uzavřít s druhými. Nevyhledává kolektivní činnosti, preferuje komunikaci s učitelkou. Přestože nevyhledává přímou konfrontaci, nebývá zlostná.

Je bystrá a vnímavá dívka. Při práci je soustředěná, dokáže se rozpovídat o svých pocitech i o pocitech druhých. Ve skupině působí vyrovnaně, dobře spolupracuje a respektuje pravidla.

Dosahuje výborných výsledků téměř ve všech oblastech. Je emocionálně vyspělá, dokáže dobře pojmenovat pocity a adekvátně reaguje na situace. Konflikty řeší spoluprací a má výraznou empatii. Hra i přechody mezi činnostem jí nedělají potíže. Jediný menší pokles je v samostatné/skupinové hře.

Vendula vyrůstá v úplné rodině, která ji zajišťuje stabilní zázemí a emoční podporu. V rodině panují jasně nastavené hranice a otevřená komunikace, což se projevuje v jejím klidném a přirozené ohleduplném chování k ostatním dětem.

U Vendulky mě dost zaujala její schopnost držet si svůj prostor. Nevtírá se, ale zároveň je velmi vnímavá vůči ostatním dětem. Přestože má stabilní rodinné zázemí, její projev na mě někdy působil trochu rezervovaně. Myslím si, že je vnitřně velmi silná dívka, ale myslím si, že nemá úplnou potřebu se projevovat navenek. Zpočátku jsem si myslela, že se něčemu brání nebo se drží zpět od ostatních, ale postupně jsem pochopila, že je to asi spíše tím, že si chrání svůj prostor a nepotřebuje být neustále středem pozornosti. Je klidná, sebevědomá a ví, co chce.

Jméno: Filip

Rodinné zázemí: úplná rodina

Filip pochází z úplné rodiny a má nejspíše určité vývojové opoždění. O emoce ostatních dětí nejeví zájem, pokud ho tedy přímo neruší. Hraje si sám. Pokud mu někdo vstoupí do hry reaguje na druhého křikem nebo na něj vrčí. Pravidla třídy dodržuje jen tehdy, pokud paní učitelka připomene.

Ve skupině se spíše straní, navazování vztahů a kontaktů s ostatními pro něj nejsou přirozeným jevem. Při úkolech ztrácí pozornost, odpovědi odbočují od tématu.

Filip má zatím potíže ve většině oblastí. Emoce i situace zvládá obtížně, málo pojmenovává pocity, hůře zvládá změny. Ve vztazích i při hře je spíše uzavřený, reaguje méně přiměřeně a pravidla mu činí potíže. Ukazuje se potřeba podpory v sociálně-emocionálním rozvoji.

Filip reaguje na konflikty impulzivně – křikem nebo jiným hlučným projevem. Nehledá řešení, většinou se jedná o obrannou reakci. Pravidla a zásahy dospělých přijímá jen s odporem nebo po delším vysvětlování. Jeho chování ukazuje na nižší schopnost zvládat konfliktní situace.

Pojmenoval emoce a dokázal sdělit, co ho těší a trápí, i když se zdráhal to nakreslit. Slabší byla jeho koncentrace při příběhových úkolech, kde reagoval mimo téma a jeho odpovědi nebyly relevantní. Z toho lze usuzovat na problémy se soustředěním nebo porozuměním zadání. Částečně odpověděl v příběhu s otevřeným koncem, ale poté opět odběhl od tématu. Celkově je vidět, že v oblasti emočního porozumění má potenciál, ale potřebuje větší podporu při soustředění a vedené pozornosti.

Rodina mu poskytuje stabilní zázemí. Rodiče se mu aktivně věnují, tráví spolu volný čas na výletech, společných aktivitách a podporují jeho zájmy. Ve vypjatých situacích reaguje impulzivně, což může souviset s nedostatkem emoční podpory v domácím prostředí.

Filip mě zaujal tím, jak intenzivně prožívá emoce, ale zároveň má velký problém je vyjádřit přiměřeným způsobem. Při pozorování jsem si myslela, že by za tím mohlo stát právě to neklidné a méně funkční rodinné prostředí. Postupně jsem ale nabyla dojmu, že jeho zázemí je naopak stabilní a že se mu rodiče skutečně věnují.

Na základě podnětů ze školky Filip navštívil pedagogicko-psychologickou poradnu. Ukázalo se, že v některých oblastech vývoje je mírně opožděný.

Do kolektivu se prakticky nezapojoval a také činnosti často ignoroval. Přestože se mi navenek zdálo, že nedává pozor a že ho činnosti nebaví, překvapilo mě, že všechny písničky a básničky znal zpaměti a velmi dobře si je zapamatoval. To ukazuje, že vnímá a učí se, ale způsobem, který se úplně neshoduje s běžným očekáváním.

Ve třídě byl velmi živý, často „lítal“ po třídě a často si z učitelek dělal legraci. Na mě to působilo jako by záměrně narušoval řád a záměrně na sebe nějakým způsobem upozorňoval. Ve chvíli, kdy jsem se mu věnovala individuálně, byl klidnější a soustředěnější. Vnímám to jako důkaz toho, že potřebuje specifický přístup, trpělivost a pravidelnost. Mám pocit, že jeho chování je právě do značné míry ovlivněno temperamentem. Filip je citlivý, impulzivní ale na druhou stranu i velmi vnímavý a bystrý.

Jméno: Jakub

Rodinné zázemí: úplná rodina

Jakub působí jako velmi vyzrálý chlapec. Ve všech úkolech obstál na výbornou. Jeho odpovědi byly promyšlené, věcné a související s tématem. Emoce identifikoval bez váhání, sdílel, co ho těší a trápí, a v příběhových úkolech ukázal vysokou míru porozumění emocím druhých. Dokáže se vcítit do postav a hledal vhodné způsoby řešení situací. Jeho projev je příkladem vysoké emoční kompetence.

Jakub je schopný a samostatný chlapec. I když nerad půjčuje hračky, po domluvě s učitelkou tak učiní. Těžších úkolů se nebojí, pokud se mu něco nedaří, reaguje úsměvem.

Jakub je emočně vyrovnaný, empatický ochotný pomoci a přizpůsobivý. V sociální interakci, hře i zvládání změn vykazuje úroveň samostatnosti a stability. Je to velmi zralé dítě.

Jakub je schopný řešit konflikt samostatně a klidně. Konflikty řeší konstruktivně, bez zbytečných emocí a nevyžaduje vedení dospělých. Chová se zralým způsobem. Ve třídě má přirozenou autoritu, ostatní děti ho respektují. Je ochotný pomoci a výborně zvládá změny i spolupráci.

Jakub vyrůstá v úplné rodině, kde zažívá stabilitu v podobě jasně daných hranic a pravidelného denního režimu. Dostatek emoční podpory se projevuje tím, že rodiče o jeho emocích otevřeně komunikují, vnímají jeho potřeby a poskytují mu povzbuzení v obtížných situacích. Tato stabilita a emoční bezpečí se odrážejí v jeho jistém a vyrovnaném projevu, schopnosti navazovat pozitivní vztahy a přirozeném respektování pravidel.

Už když jsem ho viděla přicházet do třídy, působil na mě velmi vyrovnaně a jistě. Jeho projev byl klidný, přirozený a nenucený. Při pozorování jsem si všímala, že je velmi všímavý k okolí, chová se mile a laskavě k ostatním dětem i k dospělým. Jakub na mě působí jako dítě, které je spokojeno samo se sebou i se svým místem ve skupině.

Vztahy s rodiči má velmi dobré, je vidět, že se o něj starají a že má pevné rodinné zázemí. Domnívám se, že právě tato stabilita se výrazně odráží v jeho schopnosti zvládat i náročnější sociální situace s klidem a rozvahou. Jeho projevy ukazují, jak důležitý může být vliv harmonického a podporujícího rodinného prostředí. Jakub je příkladem dítěte, u

kterého se rodinné zázemí právě odráží v celkové emoční stabilitě a schopnosti dobře zvládat konflikty i běžné situace ve třídě.

Jméno: Natálie

Rodinné zázemí: úplná rodina

Natálie velmi pěkně pracovala. Emoce dokázala pojmenovat přesně. Při příběhu s empatií odpověděla realisticky, podle toho, jak by ona sama v dané situaci reagovala. V příběhu s otevřeným koncem se velmi snažila a uváděla i více možných variant, co by se mohlo stát. Projevila tak velkou otevřenost a snahu porozumět a přemýšlet o situacích z různých úhlů pohledu.

Je velmi citlivá a obtížně zvládá konflikty. Snadno projevuje emoce, ale hůře zvládá negativní situace. Zvládá běžné změny, ale v kolektivu občas potřebuje vést. Často se při nějaké neshodě rozbrečí nebo vyhledá učitelčinu pomoc. Není schopná řešit situaci sama, vyhledává pomoc dospělého nebo se zcela stáhne. Trvá jí déle, než se vrátí do běžného fungování. Konflikty vnímá velmi intenzivně.

Natálie je celkově velmi schopná, ale objevují se určité menší výkyvy – např. v reakci na konflikty nebo zvládání frustrace. Jinak je empatická, zvládá změny. Na chválu a kritiku reaguje přiměřeně, ale stále má prostor pro růst v emoční regulaci. Je empatická, ráda pomáhá, ale potřebuje bezpečné prostředí.

Rodina ji poskytuje bezpečné a podporující prostřední, které se vyznačuje důslednou emoční dostupností rodičů, pozitivní zpětnou vazbou a podporu v rozvoji samostatnosti a sebedůvěry. Tráví s ní čas a podporují ji v samostatnosti. V náročnějších nebo nových situacích však reaguje nejistotou, což může naznačovat potřebu větší emoční podpory při zvládání změn.

Natálie na mě působila velmi jemně a citlivě. V běžných situacích byla klidná a příjemná, ale jakmile nastala sebemenší změna nebo konflikt, rychle se rozplakala. Myslela jsem si, že je nejistá kvůli nějakému narušenému zázemí, ale pochází z úplné rodiny, kde kladou důraz na pravidla a řád.

Natálka je dítě, které potřebuje jasnou strukturu a silnou potřebu cítit se v bezpečí. Myslím si, že její nejistota při změnách může souviset i s tím, že se možná bojí udělat chybu nebo selhat. Možná je na ni doma kladen větší důraz na výkon. Je také možné, že

dříve zažila situace, když změna znamenala něco nepříjemného – a tak jí to teď asi nejspíš vyvolává nejistotu.

Z mého pohledu je důležité Natálii poskytnout nejen bezpečí, ale i prostor pro to, aby mohla zvládat zklamání a učení skrze menší neúspěchy.

Jméno: Eva

Rodinné zázemí: úplná rodina

Eva kartičky s emocemi pojmenovala přesně a její odpovědi byly pohotové. V úkolu, co mě těší a trápí se vyjadřovala velmi otevřeně. Zamýšlela se nad reakcemi postav, ukázala schopnost vžít se do nich. U otevřeného příběhu si nebyl zcela jistá, jak by příběh mohl pokračovat, což může odrážet opatrnost při vyvozování závěrů. Celkově ale projevila velmi dobré porozumění emocím.

Eva je vnímavá, ale zájem o druhé je spíše formální. Když někdo pláče, řekne to učitelce, ale dál se o to nezajímá. Pokud pracuje ve skupině, často se tam objevují konflikty, protože se snaží být dominantní a nutí ostatní k poslušnosti.

Eva má tendenci konflikty řešit mocensky – snaží se dominovat, ostatní děti poučuje a při neuposlechnutí je na ně schopná vyplazovat jazyk. Konflikty vznikají při skupinových činnostech, protože nerespektuje názory ostatních dětí.

Při práci reaguje pohotově a často přidává své postřehy. Její empatie je však selektivní – někdy se zamýšlí, jindy reaguje povrchně.

Eva projevuje vysokou míru emocionality a empatie. Dokáže pojmenovat pocity. V reakcích na konflikty je o něco slabší, ale stále na dobré úrovni. Je klidná, přizpůsobivá a většinou samostatná.

V rodině má stabilitu, pozornost i emoční podporu. Zažívá otevřenou komunikaci o pocitech a rodiče ji povzbuzují i v náročných situacích. Rodiče s ní tráví aktivně čas a věnují se jí, což se odráží v jejím sebejistém projevu.

Eva na mě působila už od samého začátku jako vůdčí typ, který chce získat pozornost nad jakoukoliv situací. Má v sobě přirozený vůdčí typ – ráda organizuje a rozhoduje. Při činnostech jsem si všímala, že měla tendenci určovat ostatním, co mají dělat, kdo kde bude stát či sedět. Ze začátku jsem si říkala, zda nejde o přehnanou snahu o kontrolu, ale později jsem si uvědomila, že k ostatním dětem se chová hezky a mile.

Neměla potřebu děti shazovat, spíše vykazovala přirozenou potřebu organizovat situace a udržet nad nimi přehled.

Z jejího chování a z informací od učitelek jsem si udělala obrázek, že vyrůstá v úplném a fungující rodině. Rodiče se jí opravu věnují, tráví spolu hodně času, podnikají výlety a mluví spolu. Myslím si, že doma má dost prostoru se vyjadřovat a je možné, že jeden z rodičů může být právě taky výraznější a možná vůdčí typ, od kterého se Eva učí.

Z mého pohledu jde o dítě, které má velký potenciál – má jasný vzor, umí se vyjádřit, a přitom si udržuje pozitivní vztahy s ostatními.

Jméno: Hanna

Rodinné zázemí: úplná rodina

Dokázala dvě emoce přesně pojmenovat, ale zbývají však označila obecně jako „dobře“ a „špatně“. Při kreslení toho, co jí těší a trápí, se hezky rozpovídala a obrázky výstižně okomentovala. U prvního příběhu na empatii si ne vždy byla jistá, někdy odpověď zcela vynechala. Naopak v příběhu s otevřeným koncem uvažovala srozumitelně, přemýšlela nad dějem a snažila se najít odpověď.

Hanna pochází z Ukrajiny. Málo mluví, ale rozumí. Hraje si spíše sama, tolik nevyhledává kolektivní hry. Pokud je napomenuta za porušení jakéhokoliv pravidla, reaguje často pláčem nebo naštváním.

Hanna projevuj emoce přirozeně. Má však mírně slabší schopnost pojmenovat vlastní pocity a reagovat na běžné situace. V sociálních dovednostech je spíš průměrná – vztahy navazuje částečně, v konfliktech si bývá často nejistá. Empatie je přítomná, ale ne výrazná. Celkově potřebuje hlavně podporu v oblasti sociální interakce a emočního uvědomění.

V konfliktech reaguje spíše pasivně – není si jistá, jak postupovat, a často se vyhýbá přímému řešení. Vzhledem k jazykové bariéře někdy reaguje opožděně nebo konfliktu nerozumí. Emoce drží spíše v sobě. Potřebuje vedení dospělého, ale snaží se zapojit. K ostatním je ohleduplná.

Emoční podpora v rodině je přítomna, která se projevuje zájmem rodičů o její prožívání, snahou poskytovat pocit bezpečí a ujištění v novém prostředí, Rodiče se snaží reagovat na její potřeby a vytvářejí stabilní rodinné zázemí, avšak jazyková bariéra a

proces adaptace na nové prostředí mohou tuto podporu oslabovat. Působí citlivě a uzavřeně, což může souviset jak s kulturní změnou, tak s omezenou schopností komunikace v českém jazyce.

Hannu jsem vnímala jako velmi křehkou a citlivou holčičku, která potřebuje čas na adaptaci. Původně mě její staženost a nejistota souvisela s jejím rodinným prostředím, ale později mi spíše došlo, že asi zásadní roli zde hraje hlavně jazyková bariéra a kulturní odlišnost. Hanna pochází z Ukrajiny a stále si zvyká na češtinu, což logicky ovlivňuje její možnost komunikace a projev emocí.

Její reakce v konfliktech – její častý ústup, pláč a stažení mi přišly právě jako přirozená obrana před prostředím, kterému ještě plně nerozumí. I když se do kolektivu tolik nezapojovala, vnímala jsem u ní velkou snahu zapadnout. Měla obtíže formulovat své myšlenky způsobem, který by byl pro její vrstevníky snadno pochopitelný.

Myslím si, že jakmile se Hanna bude cítit jistěji v jazyce, její projevy se postupně změní. Dala bych jí čas, bezpečné prostředí a podporu, aby si právě vybudovala sebedůvěru. Hanna je typickým příkladem dítěte, jehož chování je výrazně ovlivněno kulturní a jazykovou adaptací, nikoli rodinným zázemím.

Jméno: Val

Rodinné zázemí: úplná rodina

Val zvládla úkoly velmi dobře. Emoce rozpoznala přesně a konkrétně popsala, jak se postavy cítí. V úkolu, co mě těší a trápí popsala obě části, i když nechtěla kreslit. V příbězích odpovídala rozvážně a z jejich reakcí bylo znát, že se nad situacemi opravdu zamýšlela.

Val je taky z Ukrajiny. Je velmi citlivá a potřebuje často fyzický kontakt s učitelkou. Při konfliktu se nerada omlouvá a často je urážlivá, když není po jejím.

Má sklon se urazit a nechce se omluvit. Konflikty neřeší aktivně, spíše se stáhne nebo zaujme pasivně odporující postoj. Pokud ji situace zasáhne, otevře se spíš učitelce než dětem.

Val je silná v projevu emocí i v empatii. V konfliktech je ale někdy nerozhodná a s přizpůsobením se změnám to není vždy plynulé. Spíše se stáhne, obvykle se neomlouvá. Potřebuje dostatek času a podpory, aby se otevřela. V kontaktu s vrstevníky

je velmi společenská a ve hře je aktivní. Na pochvalu a kritiku reaguje přiměřeně. Celkově vyrovnaná, jen s drobnými rezervami ve flexibilitě a reakcích na konflikt.

Rodina jí poskytuje základní zázemí, nicméně jazyková bariéra jako u Hanny může omezovat plné porozumění a sdílení emocí. Potřebuje větší emoční podporu při komunikaci v češtině.

Val mi přišla od prvního dne velmi tichá a nenápadná. Na první pohled působila velmi uzavřeně, ale když jsem se na ní zaměřila, bylo vidět, že pozorně sleduje, co se kolem děje. Většinou jen nezasahuje. Její nejistota byla hlavně v jazyce. Často bylo znát, že hledá slova, neví, jak něco vyjádřit, nebo se bojí, že to řekne špatně. Doma s ní rodiče mluví ukrajinsky, takže češtinu rozvíjí hlavně jen v mateřské škole. To jí samozřejmě situaci neulehčuje.

Nepůsobí jako dítě, které by mělo problém s pochopením situace, spíš má problém se vyjádřit v daném jazyce a v daném momentu. Z mého pohledu je Val velmi citlivé a vnímavé dítě, ale zatím si nevytvořila dostatečnou jistotu se v jakékoliv skupině projevit. Myslím si, že je to hlavně jazykovým znevýhodněním. Věřím, že s časem, podporou a dostatečným prostorem se může otevřít a projevit naplno, co v ní je.

Jméno: Patrik

Rodinné zázemí: úplná rodina

Patrik pracoval s velkou chutí. Spontánně přidával vlastní zážitky, kdy se cítil podobně jako osoba na obrázku. Obrázek o radosti a trápení nejen nakreslil, ale i pečlivě popsal. V příběhových úkolech se přirozeně vcítil do postav, jeho odpovědi byly srozumitelné a odpovídaly situacím.

Patrik je velmi přátelský a rád pomáhá ostatním dětem. Pokud někomu pomůže, chce být za to od paní učitelky pochválen. Pokud někomu půjčí hračku, přijde za učitelkou a čeká pochvalu, za to, že půjčil hračku kamarádovi.

Patrik je emocionálně vyspělý a sociálně velmi zdatný. Je klidný, přizpůsobivý, samostatný. Hru zvládá bez potíží. Celkově velmi vyzrálý chlapec.

Snaží se ve třídě vynikat a být pochválen. V konfliktu jedná způsobem, který mu zajistí pozornost dospělého. Nabídne řešení sám a pak to přijde učitelce říct. Patrik se umí omluvit a hledá souhlas. Je ochotný spolupracovat a pomoci ostatním.

Patrik vyrůstá v úplné rodině, která mu poskytuje podporující zázemí. Rodiče se mu aktivně věnují a projevují o něj zájem. Vytvářejí prostředí, kde se cítí bezpečně a má možnost otevřeně vyjadřovat své pocity. Díky tomuto stabilnímu a podporujícímu prostředí se Patrik cítí bezpečně, což se odráží v jeho jistém a vyrovnaném chování v běžných situacích.

Patrik na mě působil jako hodný, vnímavý kluk, který ale má potřebu být za cokoliv oceněn. Často přicházel za paní učitelkou s tím, co udělal správně a očekával pochvalu od dospělého. V mnoha situacích se snažil chovat přesně podle pravidel. Nepřišlo mi, že by to dělal kvůli sobě, ale protože věděl, že za to dostane pochvalu.

Z rozhovoru s paní učitelkou i pozorování vím, že Patrik má stabilní rodinné zázemí. Rodiče se mu stoprocentně věnují, má bezpečí a podporu. Přesto jsem měla pocit, že se hodně orientuje na to, co dospělý chce a jak ho vnímá. Napadlo mě, že doma na to může být zvyklý, že ta zpětná vazba má pro něj důležitou roli, a tak ji asi aktivně vyhledává. Nemyslím si, že to je o nedostatku lásky, spíš jde o vnitřní potřebu ujistit se, že „to dělá dobře“.

Je přemýšlivý, všímavý a dokáže pojmenovat své emoce i chování druhých. Jen si myslím, že potřebuje více zažít, že i když se něco nepovede, tak to neznamená selhání. Že i bez pochvaly je pořád hodnotný a přijímaný.

Jméno: Jasmína

Rodinné zázemí: úplná rodina

Jasmína projevila vysokou míru emočního porozumění. Emoce na obrázcích pojmenovala přesně, dobře popsala. Byla schopná správně rozlišit smutek, radost, překvapení a hněv, a zároveň k nim přiřadila vhodné důvody typu „protože mu někdo vzal hračku“ apod. Při úkolu, co mě těší a trápí zpočátku váhala, ale potom otevřeně o svých radostech a obavách mluvila. Ztvárnit to výtvarně, ale nechtěla.

U příběhu s otázkami na empatii se dokázala vžít do situace. Popsala pocity obou postav, její odpovědi byly citlivé a vyvážené. Zároveň však bylo znát, že si není úplně jistá, zda je její odpověď „správná“ nebo zda správná není.

Při příběhu s otevřeným koncem zareagovala velmi přirozeně a jemně. Jediné, s čím si byla méně jistá, bylo to, jak příběh asi skončí. Spíše se držela svých osobních zkušeností než fantazijního zakončení.

Jasmína je spíše introvertní holčička a velmi citlivá. Pokud je součástí nějakého konfliktu, spíše ustoupí a podřídí se ostatním dětem. Nepotřebuje hájit svůj názor, má tendenci se vyhnout konfliktu i za cenu vlastního ústupu. Je spolehlivá a dbá na dodržování pravidel.

Jasmína vyrůstá v úplné rodině, která jí poskytuje stabilitu. Mají nastavená jasná pravidla a jasně daný denní režim. Přesto však její uzavřenost a citlivost mohou naznačovat, že doma zažívá emoční podporu spíše tiššího typu, případně že ji potřebuje více, než jí je přirozeně nabízena.

Jasmína je dítě, které si jen tak někoho nepustí k tělu. Působila na mě nenápadně, a že nechce úplně vyčnívat. Pokud se zapojila do nějaké činnost, nebylo to proto, že jí někdo postrčil, ale že se sama v tu chvíli rozhodla. Bylo to pro ni v tu chvíli bezpečné.

Uvažovala jsem, jestli za tímhle stažením nemůže být nějaké napětí doma. Jako kdyby dostávala málo pozornosti a prostoru k tomu se vyjádřit. Díky rozhovoru s paní učitelkou jsem zjistila, že její rodinné zázemí je úplné, stabilní a že má doma velkou podporu. O to víc mě zaujalo, že i přesto potřebuje více času na rozkoukání a čas k tomu, než se do činnosti zapojí. Možná je to prostě její povaha – introvertní, klidná a přemýšlivá. Je možné, že má ráda věci pod kontrolou, proto si nejdříve potřebuje vše zmapovat, než se všemu a všem otevře.

Když jsem s ní mluvila individuálně, byla více uvolněná a malinko jiná než ve skupině. Ukázala mi, že má v sobě schopnost porozumění, ale jen jí dělá problém projevovat se před ostatními. Myslím si, že by se na ní nemělo spěchat. Jen být vedle ní, být v klidu a věřit, že až bude chtít, projeví se na sto procent.

Jméno: Eliška

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Eliška pochází z neúplné rodiny a často má sklon k hádkám. Hračky nerada půjčuje ostatním dětem. Učitelčina domluva na ni příliš nefunguje. U obtížnějších úkolů jen sedí a ignoruje je.

Eliška působí jako klidné a vyrovnané dítě. Dobře zvládá projevy emocí, v sociálních vztazích je silná. Hru zvládá dobře, jen v pravidlech je občas nejistá. Celkově působí stabilně.

Eliška byla po celou dobu hodnocení velmi pozorná, klidná a působila vyrovnaně. Na dotazy reagovala bez váhání, mluvila srozumitelně, dokázala rozvést své odpovědi. V identifikaci emocí byla jistá, emoce popisovala věcně a s pochopením. V úkolu, co mě těší a trápí bez potíží obě situace nakreslila a dokázala je slovně doprovodit.

V příběhu na empatii se do situace velmi dobře vžila. Sama uvedla, co by v té dané situaci udělala ona. Příběh s otevřeným koncem okomentovala věcně i ohleduplně. Uvedla i více možných zakončení. Celkově působila jako velmi vnímavé a empatické dítě.

Eliška má tendenci se s ostatními dětmi často hádat a jen nerada ustupuje. Nechce se omlouvat, ani když jí učitelka situaci vysvětlí. Není zatím schopna vyřešit konflikt kompromisem.

Rodič, který o ni pečuje, se jí věnuje, nicméně v domácím prostřední pravděpodobně není kladen dostatečný důraz na emoční podporu. Chybí hlubší naslouchání jejím emocím, dostatečné ujišťování o přijetí i v náročných situacích a otevřená komunikace o pocitech. Často projevuje potřebu kontrolovat situace a řídit druhé, což může souviset s vnitřní nejistotu a hledáním pozornost, kterou doma plně nezažívá.

Eliška je dítě, které se ve třídě nepřehlédne. Je výrazná, má silný hlas i názor a nebojí se ho dát najevo. Od začátku mi připadalo, že chce mít věci pod kontrolou, a pokud se děje něco jinak, než si představovala, umí to dát hned najevo. Někdy se hádala, někdy trucovala, omluva jí trvá déle, ale zároveň na děti není zlá. Vyžaduje prostor a pozornost.

Zpočátku jsem měla pocit, že je to prostě jejím temperamente. Ale zároveň jsem později začala přemýšlet nad tím, zda to nebude díky rodinnému zázemí. Vyrůstá v neúplné rodině a možná právě proto má zvýšenou potřebu upozorňovat na sebe. Přijde mi, jako kdyby v rodině na ní nebyla kladena taková pozornost, jakou by ona potřebovala a v mateřské škole to povědomě „dohání“. Tím, že je slyšet, že rozhoduje, že je aktivní si možná zajišťuje pocit – že jí někdo vnímá.

Z mého pohledu je Eliška silná osobnost, která jen zatím neví, jaký je ten správný způsob prosazovat se. Někdy volí sílu nebo výbuch, protože třeba nezná jiné možnosti nebo právě v rodině nemá podporu.

Jméno: Anna

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Anna je velmi empatická a ráda pomáhá, ale stále se sžívá s rozvodem rodičů. V konfliktech se hned rozpláče a dlouho jí trvá, než se uklidní. Někdy se cítí smutná, ale často nedokáže říct, proč. Reakce na běžné situace nejsou vždy adekvátní. Na rozdíl od toho je však otevřená, pomáhá druhým a má silné sociální napojení.

Anna prokázala velmi dobrou schopnost rozpoznávat a pojmenovat emoce. Používala odpovídají slovní zásobu. Obtíže se však objevily při úkolu zaměřeném na vyjádření toho, co jí těší nebo co má ráda. Měla problém nejen o těchto věcech hovořit, ale také je výtvarně ztvárnit. To může naznačovat jistou nejistotu nebo obtížnost v uvědomování si vlastních pozitivních emocí a zálib.

Příběh s otázkami na empatii zvládla s mírnými obtížemi. Vcítění se do postav a jejich emocí nebylo zcela přirozené a odpovědi často působily váhavě. Její odpovědi byly spíše neurčité a nesmělé. Naopak úkol s otevřeným koncem zvládla dobře – dokázala uvažovat o možném ukončení příběhu a navrhnout, jak by děj mohl pokračovat. Anna působila jako velmi citlivá, avšak uzavřená a emočně opatrná.

Anna se v konfliktní situaci rychle rozruší, je citlivá a často reaguje pláčem. Spíše, než aby hledala řešení, stáhne se nebo vyhledá pomoc dospělého. Potřebuje jistotu a oporu, aby se do hry znovu zapojila. Konflikty nevnímá agresivně, ale neumí si v nich sama poradit.

Vyrůstá v neúplné rodině. Sžívá se s novou rodinou situací, která pro ni představuje náročné emoční období. V jejím chování je patrná zvýšená citlivost a nejistota, což může souviset s oslabeným pocitem jistoty a emoční podpory v domácím prostředí.

Anna na mě od začátku působila velmi tichým a skleslým dojmem. Nepůsobila na mě nešťastně, ale spíš uzavřeně – jako by byla duchem někde jinde. Poté jsem zjistila, že její rodiče se nedávno rozvedli. Najednou mi všechno začalo dávat smysl. Vypadalo, že se stále sžívá s novým uspořádáním, a že vnitřně zpracovává změnu, která je pro takhle malé dítě určitě náročná.

Při běžném kontaktu byla milá, ráda pomáhala dětem, ale jakmile došlo na nějaký konflikt nebo emočně vypjatou situaci, propadla pláči. Nešlo vůbec o chvilkovou reakci

– těžko se utišovala, jako by se v ní něco spouštělo. Myslím si, že ten pláč nemusí být reakcí na danou situaci, ale že si v sobě nese víc – něco, co zatím nemá úplně zpracované.

V úkolech byla snaživá, ale je vidět, že potřebuje hodně povzbuzení a podpory. Je to velmi citlivá holčička a její přístup k ostatním dětem ukazuje, že v sobě má silnou empatii. Jen zatím asi nemá dost síly na to, aby zvládala sama i svoje vlastní pocity.

Z mého pohledu je Anna dítě, které teď potřebuje hlavně bezpečí, jistotu a klid. Potřebuje čas, aby novou rodinnou situaci zpracovala, a k tomu laskavý přístup, který jí pomůže znovu nají vnitřní rovnováhu. Potřebuje mít pocit, že i když se něco v rodině změnilo, pořád je v bezpečí, že má svoje místo a že je hlavně přijímána.

Jméno: Matěj

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Matěj má často špatnou náladu. Pomáhá mu, když je o samotě a neruší ho ostatní děti. Pokud má lepší náladu, dokáže spolupracovat, ale spíše v menší skupině dětí. Ve větší skupině dětí se necítí úplně nejlépe. Pravidla spíše nerespektuje. Pokud pravidlo poruší, není schopný se omluvit. Úkoly předem vzdává, aniž by se nad nimi zamyslel.

Emoce vyjadřuje, ale nedokáže je pojmenovat. Špatně reaguje na běžné situace a vztahy navazuje těžce. Potřebuje výraznou podporu v sociálně-emocionálním rozvoji. Empatii má, ale v praxi jí zatím nedokáže dobře využít.

Matěj během celého hodnocení působil uzavřeně a nesoustředěně. Při identifikaci emocí nedokázal rozpoznat žádnou z nich. Jen se na kartičky díval a jeho stálá odpověď byla „nevím“. U úkolu, co mě těší a trápí odmítl kreslit, ale uvedl: „Těší mě, když mi babička dá počítač“.

V příběhu na empatii reagoval velmi stručně. U otevřeného konce zcela rezignoval, odmítl spolupráci. Jeho uzavřenost a neochota spolupracovat mohla souviset s jeho vnitřním nastavením nebo s aktuálním psychickým rozpoložením.

Maty působí spíš uzavřeně a v konfliktu nereaguje otevřeně. Pokud dojde k neshodě, většinou odejde od situace a nechce jí dál řešit. Nemá tendenci se hádat, ale ani spolupracovat na řešení. Konflikty z jeho strany probíhají spíše pasivním vyhýbáním.

Matěj vyrůstá v neúplné rodině, kde není zajištěna dostatečná podpora ani důsledné vedení. Chybí zde jasně nastavené hranice, pravidelný režim. Emoční potřeby

nejsou plně vnímány ani uspokojovány, což může vést k pocitu opuštěnosti nebo vnitřní nejistotě. Jeho impulzivní chování tak může být výrazem snahy získat pozornost a zároveň ukazatelem vnitřního napětí způsobeného nedostatkem stability emočního zázemí.

Máťu jsem vnímala jako dítě, které na první pohled působí nepřístupně. Často se mračil, měl špatnou náladu a s ostatními spíše vůbec nekomunikoval. I když je mezi dětmi, působí jako by byl sám. Nezapojuje se přirozeně, spíš čeká, co se bude dít – a i tehdy reaguje spíš odmítavě než s nadšením.

Čeho jsem si nejvíce všímala bylo to, že není schopen se omluvit. Když porušil pravidlo nebo někomu ublížil, omluva nepřišla ani po napomenutí. Byl naštvaný často sám na sebe. Pokud se mu něco nepodařilo nebo měl udělat něco, co se mu nelíbilo, křičel a odešel. Odmítal se s kýmkoliv bavit.

Z rozhovorů s učitelkou i z pozorování jsem si udělala obrázek o tom, že doma nejspíš nedostává dost podpory v emoční oblasti. Dozvěděla jsem se, když si s ním maminka neví rady, dá mu tablet a tím to končí. Maty pravděpodobně není veden k tomu, aby rozuměl svým emocím, nebo aby se s nimi učili pracovat. Není zvyklý na žádné hranice, reflexi a ani na rozhovor.

Přemýšlela jsem, zda právě jeho častá podrážděnost není projevem frustrace z toho, že neví, jak se sebou naložit. Možná uvnitř cítí, že by měl jednat jinak, ale dost často mu k tomu chybí nástroje. A pokud nezvládne situaci, zlobí se hlavně na sebe, ne na ostatní.

Potřeboval by velmi pevné, ale zároveň citlivé vedení. Není to zlé dítě, jen zatím nese více frustrace než klidu. Nedostává doma to, co by potřeboval právě k tomu, aby mohl růst ve vztazích i sám v sobě.

Jméno: Tadeáš

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Tadeáš je milý a chytrý chlapec. Nerad mluví o svých pocitech. Je spíše introvertní. Rodiče jsou rozvedení, ale stále s dětmi tráví společný čas.

Tadeáš je velmi vyspělý v sociálních dovednostech – má empatii, pomáhá a zvládá konflikty. I když emoční regulace je slabší, celkově působí jako zralé dítě s dobrými základy. Plynule přechází mezi činnostmi a dobře se přizpůsobuje.

Tadeáš byl příjemný a soustředěný chlapec. Spolupracoval ochotně, byl pečlivý a upřímný. Emoce na kartičkách identifikoval správně a výstižně. V úkolu, co mě těší a trápí výtvarně ztvárnil a okomentoval jen pozitivní část.

Jeho odpovědi u dvou příběhů byly logické, empatické a odpovídaly věku i zadání. I přesto, že jeho rodiče jsou rozvedení a dítě je ve střídavé péči, bylo zřejmé, že se mu oba rodiče aktivně věnují. Tadeáš působil jako dítě, které má ve svém životě oporu, a přestože některá témata nechtěl slovně rozebírat, jeho projevy ukazovaly na dobré vnitřní zázemí a zvládnutou emoční regulaci.

Tadeáš má sklon k impulzivním reakcím – při konfliktu zvýší hlas, ale pak se rychle uklidní. Je schopen se omluvit, pokud je k tomu veden, ale sám o to tolik neusiluje. V konfliktech reaguje přiměřeně temperamentu, potřebuje ale vedení.

Tadeáš žije ve střídavé péči, ale jeho rodiče se mu o víkendech aktivně věnují. Jeho introverze a zdrženlivost mohou být reakcí právě na nejistotu a přechody mezi dvěma prostředími, které mohou oslabovat emoční podporu.

Tadeáš na mě působil velmi mile. V konfliktech býval často impulzivní nebo zvýší hlas. Ale zároveň je vidět, že to není záměrně „zlobivé“ chování – spíš reakce, když neví, co s tím, co se v něm děje. Zajímavé pro mě bylo, že i když má tak silné projevy navenek, o svých pocitech sám od sebe vůbec nemluvil. I při činnostech, kde se měly vyjadřovat emoce nebo situace, se držel zpátky, byl stručný nebo se často vyhýbal hlubšímu popisu.

Dozvěděla jsem se, že jeho rodiče se nedávno rozvedli. Vyrůstá tedy v neúplné rodině, ale o víkendech se jemu i bratrovi rodiče naplno věnují. Je vidět, že mu chtějí dát to nejlepší. Myslím si, že je to v tomto období pro něj určitě důležité. Zároveň jsem vnímala, že rozvod pro něj je pořád nová realita, se kterou se ještě plně nesrovnal. Možná i proto o svých pocitech nerad mluví. Může to být pro něj citlivé nebo to sám ani nedokáže pojmenovat.

V běžném provozu působí jako někdo, kdo chce mít věci rychle vyřešené – ale jakmile dostane prostor a necítí tlak, dokáže se zklidnit a naslouchat. V tu chvíli se ukáže i jeho přemýšlivější stránka. Je chytrý, má dobré nápady.

Z mého pohledu je Tadeáš spíše introvertní dítě, které ale má v sobě spoustu emocí, jen s nimi zatím neumí bezpečně pracovat. Je možné, že to tak měl vždycky, a teď se to jen prohlubuje kvůli náročné rodinné změně. Potřebuje čas, stabilitu a důvěru.

Jméno: Anežka

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Anežka bývá často rozladěná a nevyrovnaná. Často reaguje náladově. Někdy dětem půjčí hračku, někdy vůbec. Často konflikt vyřeší sama, ale někdy si přijde pro radu od dospělého. Někdy na konflikty reaguje nejistě. Hledá oční kontakt s učitelkou nebo se obrací na kamarádku, která jí často vede.

Anežka je celkově vyrovnaná, ale trochu opatrná. Emoce projevuje, ale ne vždy jasně pojmenuje. Ve hře si poradí, respektuje pravidla. Změny zvládá průměrně, stejně jako konflikty. Potřebuje podporu v emočním uvědomění a posílení sebejistoty.

Anežka byla milá a ochotná spolupracovat, ale v odpovědích používala obecnou slovní zásobu. Emoce popisovala jako cítí se „dobře“ a „špatně“ bez bližšího rozlišení. V příběhu se snažila vžít do situace. Odpovědi byly srozumitelné a její vystupování působilo klidně.

Reaguje na konfliktní situace nejistě – hledá oční kontakt s učitelkou nebo se obrací na kamarádku. Sama konflikt řešit neumí, ale není agresivní. Většinou ustoupí nebo se stáhne.

Maminka si s Anežkou neví často rady, což se může promítat do kolísavé míry emoční podpory. V domácím prostředí pravděpodobně chybí stabilní emoční vedení, které by poskytovalo jasné hranice a citlivé usměrňování prožívání emocí. Výsledkem může být Anežčina častá přecitlivělost, impulzivní emoční reakce a obtížnější zvládání frustrace. Tyto projevy naznačují, že dítě postrádá pevný a klidný emoční rámec, který by mu umožnil bezpečně zvládat různé situace.

Anežka je dítě, u kterého se střídají velmi rozdílné nálady. Někdy byla veselá, hravá, jindy byla rozladěná, podrážděná a často uzavřená. Působila na mě často tak, že sama neví, co chce. V jednu chvíli si chce hrát, v další se zlobí, že jí třeba něco nevyšlo. Velmi často se v emocích neorientovala a několikrát reagovala impulzivně. Například pokud nesplnila úkol a nedostala za něj odměnu, hned se rozčílila, jako by vůbec nechápala, proč jí nedostala.

Při pozorování jsem měla pocit, že Anežka žije v jakémsi vnitřním chaosu, který si nenese jen z kolektivu, ale možná především z domova. Její maminka má ADHD a sama si podle slov učitelek s Anežkou často neví rady.

Přišlo mi, jako kdyby Anežka postrádala pocit bezpečí – nejen emočního, ale i fyzického. Dozvěděly jsme se, že i v nějakých situacích byla schopná odejít s cizím člověkem, aniž by si uvědomila, že je to problém. To mi dává jasně najevo, že nemá dobře nastavené hranice, a že možná není zvyklá na jasné „ne“ nebo na vymezený prostor, co se smí a co nesmí.

Potřebuje pravidelnost, hranice a vedení. A především dospělé, kteří budou klidní, důslední a budou jí pomáhat orientovat se v tom, co cítí. Potřebuje, aby zažívala stabilitu, kterou zatím v životě zřejmě příliš nepoznala.

Jméno: Melissa

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Melissa je velmi inteligentní, ale silně introvertní dívka. Ve třídě jí trvá delší dobu, než se zapojí do hry, a pokud si její bratr Marcus hraje s ostatními, často se osamostatní – buď bezcílně bloumá po třídě, nebo si tiše hraje sama u stolečku. V konfliktních situacích spíše ustupuje a pokud má někomu něco vrátit či se omluvit, stáhne se do sebe a omluva z její strany obvykle nepřichází.

Melissa při práci s obrázky emocí nevykazuje schopnost detailně pojmenovat specifické emoce. Používá pouze obecné hodnotící výrazy jako „dobře“ a „špatně“ aniž by rozlišovalo mezi konkrétními stavy. Tento projev naznačuje omezenou emoční diferenciaci a může svědčit o nedostatečně rozvinuté emoční slovní zásobě.

V rámci příběhového úkolu se dítě do děje příliš nevcítilo. Nedokázala říct, co jí trápí nebo čeho se bojí. Úkoly s otevřeným koncem příběhu zvládla částečně, bez hlubšího emočního zapojení či vyjádření vlastních pocitů.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je, že její omezená emoční diferenciace právě souvisí s rodinným zázemím. V takovém prostředí může být méně příležitostí k rozvoji emočního vyjadřování a socializace, což se může promítat do omezené schopnosti rozpoznává a pojmenovávat různé emoční stavy.

V některých oblastech exceluje (empatie, pomoc druhým), ale v jiných (pojmenování pocitů, frustrace atd.) výrazně pokulhává. Sociální interakce zvládá lépe než regulaci emocí. Potřebuje vést k lepší sebeidentifikaci emocí a rozvoji samoregulace.

Celkově působila jako dítě s nižší mírou emočního zapojení a se slabší schopností hlubší reflexe emocí.

Melissa žije ve střídavé péči, která pro ni představuje náročné prostředí. Emoční podpora v rodině není zcela konzistentní – střídání domovů narušuje kontinuitu v reakcích dospělých, v každodenním režimu i v emočním naladění, což ztěžuje její vnímání stability a jistoty. Dítě tak nemusí mít vždy dostatečný prostor pro bezpečné vyjádření svých emocí a plné zakotvení v prostředí, které často mění. Tyto podmínky se u Melissy projevují nejistotu, stažeností a obtížným zapojením do vrstevnického kolektivu, protože postrádá pevné emoční zázemí, které by ji pomohlo zvládat nové a náročné situace.

Melissa je velmi chytrá, ale silně introvertní dítě. Ve třídě působila velmi tiše. Dlouho bloumá po třídě, přechází od jednoho místa ke druhému, a když už si něco vezme, obvykle si odnese hračku ke stolečku, kde si hraje sama. V kolektivu nijak nevyčnívá, často ustupuje, a když by se měla omluvit nebo vysvětlit situaci, raději se stáhne. Neodporuje, ale také nereaguje. Spíše se uzavře do sebe.

Melissa je ve střídavé péči, což pro dítě jejího věku není jednoduché. Přecházení mezi dvěma domovy může narušovat její pocit jistoty, stálosti a bezpečí. Možná právě proto se raději stáhne. Je klidná, nevytváří problémy, ale také si jen tak někoho k sobě nepustí.

V jejím projevu je vidět velká vnitřní organizovanost. Když už se zapojí, pracuje pečlivě, přemýšlí, ale nevydává ze sebe zbytečně moc. Emoce prožívá spíše uvnitř a pokud jsou silné, reaguje stažením, ne konfliktem.

Z mého pohledu jen důležité, aby na ní nikdo netlačil. Potřebuje čas, klid a prostor a možná někoho, kdo jí ukáže, že může důvěřovat a že není potřeba se chránit tak hluboko uvnitř.

Jméno: Adinka

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Adinka nerada půjčuje hračky, a to ani po domluvě s učitelkou. Většinu konfliktů s ní musí řešit dospělý, protože je velmi tvrdohlavá a často si vymýšlí, což ostatní děti mate. I když se dokáže omluvit, je to pro ni obtížné a vyžaduje to velké přemáhání. Při obtížnějších úkolech ztrácí zájem – buď si odejde hrát, nebo jen nečinně sedí.

Adinka je velmi šikovná v projevu emocí, vztazích a empatii. Ve skupině funguje dobře. Reaguje dobře na chválu a kritiku, ale konflikty jí činí mírné potíže. Celkově působí zrale, jen s určitými výkyvy v emoční stabilitě.

Adinka působila klidně a soustředěně. I když chyběly slovní komentáře ke konkrétním úkolům, z jejího přístupu bylo patrné, že se zapojila s určitou mírou zájmu.

V její rodině není emoční podpora dostatečně rozvíjena, což se odráží v nedostatku citlivého vedení při pojmenovávání a regulaci emocí. Maminka si s ní neví rady, což se promítá do dívčina náladového a tvrdohlavého chování. Má tendenci k impulzivním reakcím, a ne vždy rozumí sociálním situacím, ve kterých se ocitá.

Adinka je silná osobnost. Od začátku mi bylo jasné, že si nenechá jen tak něco líbit. Nerada půjčuje hračky a ani po domluvě s učitelkou názor nezmění. Konflikty s ní většinou končí tak, že je musí vyřešit dospělý, protože ostatní děti si s její tvrdohlavostí neumí poradit.

Často bylo vidět, že si vymýšlí, lže, což v kolektivu vyvolává nedůvěru. Někdy se omluvit dokázala, ale stálo jí to velké přemáhání. Je vidět, že to pro ni není přirozené, je potřeba aby k tomu byla vedena a podpořit jí.

Z mého pohledu Adinka potřebuje hodně trpělivého a důsledného přístupu. Čeho jsem si všimla bylo to, že pokud jí něco nejde nebo je úkol náročnější, raději ho rovnou vzdá. Odejde si hrát nebo jen sedí a kouká. Je vidět, že v takových situacích je neochotná čelit tomu, co jí nejde. Z jejího projevu i z rozhovoru s učitelkou mám dojem, že doma není úplně vedena k tomu, jak zvládat neúspěch. Možná je zvyklá, že si věci prosadí po svém, nebo že není schopna se komukoliv a čemukoliv přizpůsobit.

Když má někoho, kdo s ní komunikuje klidně, bez tlaku a jasně nastaví hranice, dokáže se zapojit i přizpůsobit. Jen to zkrátka není dítě, které „přirozeně splyne s kolektivem“.

Jméno: David

Rodinné zázemí: neúplná rodina

David má špatnou řeč a porozumění. Je hodný, ale někdy si neví rady se svými i s cizími emocemi. Často jen kouká a čeká, až to za něj někdo vyřeší.

David má slabší výsledky. Emoce projevuje, ale neumí je pojmenovat ani zvládat. Sociální interakce mu nejdou snadno, konflikty řeší s obtížemi. Potřebuje podporu v emočním rozvoji a posílení sebedůvěry. V pravidlech si je často nejistý.

David působil velmi nesoustředěně a rezervovaně. Emoce na kartičkách pojmenoval jen dvě a velmi nejistě. Na dotazy, co mě těší a trápí neodpověděl nic. V příběhu na empatii nekomunikoval a na dotazy nereagoval. Nedařilo se navázat smysluplnou komunikaci. David se díval stranou a mlčel. U příběhu s otevřeným koncem řekl jen „nevím, je mi to jedno“. Při práci nevykazoval zájem, nespolupracoval, neprojevil žádnou snahu porozumět příběhu ano emocím postav.

Jeho nezájem a pasivita mohly vyplývat z aktuální nálady, vnitřního napětí nebo z dlouhodobějších obtíží se sebevyjádřením a sociální interakcí. Působilo dojmem, že nemá vybudovaný vnitřní pocit jistoty a bezpečí, což se odráželo v jeho uzavřenosti a nezapojení se do úkolů.

Přestože nešlo o otevřené odmítnutí, jeho chování bylo výrazně stažené a nepřístupné. Doporučovalo by se pokračovat v individuálním navazování důvěru skrze nenápadnou interakci v prostředí, ve kterém se cítí jistě a bezpečně.

David si s konfliktními situacemi neví rady. Neumí je samostatně řešit a často zůstává stát bez reakce nebo se stáhne, aniž by situaci jakkoli aktivně řešil. Nepokouší se o domluvu. Ostatní děti si s jeho pasivitou v konfliktu nevědí rady. Konflikty ho mohou vnitřně rozhodit, ale navenek se spíše uzavírá do sebe.

David vyrůstá jenom s matkou, která se mu dostatečně nevěnuje. V rodině chybí stabilita v podobě jasně stanovených hranic. Emoční vedení není rozvíjeno – chybí zde citlivá reakce na jeho potřeby, podpora při vyjadřování emocí a nasměrování při zvládání

náročných situací. Nedostatek pozornosti a opory v domácím prostředí se výrazně promítá do jeho nejistého projevu ve skupině. Obtížně se orientuje v sociálních situacích a problémech se sebevyjadřováním.

David je tiché, nenápadné dítě, které na první pohled na mě působil hodně uzavřeně. Je hodný, nevyhledává problémy, ale zároveň bylo vidět, že často neví, co má dělat, jak se chovat, jak reagovat. Ve svých emocích se nevyzná a často ani v emocích druhých. V konfliktu na mě nepůsobil konfliktně, ale spíš ztraceně. Pokud nastal nějaký problém, nedokázal ho vyřešit. Omlouval se jen v případě, kdy on uznal za vhodné, ale většinou až po delší době.

Při činnostech jsem měla pochybnosti, zda opravdu nechce pracovat nebo jestli mi prostě nerozumí. Reagoval velmi pomalu, nesoustředěně a celkově na mě působil, že je myšlenkami úplně jinde. Práce s ním byla náročná. Potřeboval neustálé vedeni, nasměrování, a i tak bylo těžké odhadnout, co v tu chvíli skutečně vnímá.

David žije pouze s maminkou, která se mu příliš nevěnuje. Dozvěděla jsem se, že v jejím životě se často střídají partneři a mám dojem, že Davídek to celé jen tiše sleduje a nese si to v sobě. Chybí mu opora, chybí mu stabilita, chybí mu někdo, kdo by mu vysvětloval svět, vztahy a pocity. Akorát se v tom ztrácí.

Z mého pohledu je to dítě, které si nese víc, než dokáže pojmenovat. Není zlý, jen prostě nemá odkud brát. Chybí mu bezpečí, láska, jistota a někdo, kdo by ho držel, když si neví rady. Je mi ho vlastně líto – protože ve chvílích, kdy se mu někdo opravdu věnuje, se ukáže, že v sobě má kousek klidu, něhy a zájmu.

Jméno: Marcus

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Podobně jako jeho sestra má i toto dítě potíže s identifikací a pojmenováním konkrétních emocí. Při práci s obrázky emocí používá opět obecné výrazy, aniž by přesně rozlišil jednotlivé emoční stavy jako je (radost, smutek, hněv). Emoční diferenciace je tedy omezená a slovní zásoba v oblasti emocí působí nedostatečně rozvinutě.

Vzhledem k tomu, že pochází z neúplné rodiny je možné, že rodinné zázemí má na toto velký vliv. Nedostatek příležitosti k rozvoji emoční slovní zásoby a ke sdílení pocitů může přispívat k tomu, že dítě nedokáže přesněji pojmenovat své vlastní emoce ani rozlišit emoce na obrázcích.

Marcus je velmi chytrý a společenský kluk. O svých pocitech, ale odmítá mluvit. Má problém se druhému omluvit, ale po domluvě nebo napomenutí to udělá.

V konfliktu rychle ztrácí zájem – spíš, než by hájil svůj názor, odchází jinam nebo se začne věnovat jiné hře. Emoce příliš neprojevuje, konflikty ignoruje.

Marcus žije ve střídavé péči spolu se svou sestrou Melissou. Rodina se mu věnuje, tráví s ním čas a snaží se vytvářet podporující prostředí, nicméně emoční podpora není vždy stabilní a důsledná. Chybí zde jednotnost v přístupu k emocím napříč domácnostmi, což může narušovat jeho vnímání bezpečí. Na rozdíl od sestry zvládá střídavou péči lépe, přesto se mohou projevy nejistoty objevovat v jemnější podobě.

Marcus je společenský, otevřený a aktivní chlapec, který ve skupině rychle navazuje kontakt. Je to dítě, které působí sebejistě a nebojí se prostoru. Nerad mluví o svých pocitech. I když je v kontaktu s ostatními dětmi otevřený, jakmile dojde na emoce, stáhne se, změní téma anebo odpoví velmi stručně.

Má velký problém se omluvit. Když se něco stane, většinou reaguje obranou nebo mlčením. Teprve po domluvě je někdy schopný se omluvit, ale ani tehdy to většinou nepůsobí vůbec upřímně.

Marcus je bratr Melissy a spolu s ní žije ve střídavé péči. Oba navštěvují mateřskou školu týden v Hradci Králové a týden v Pardubicích. V jejich sourozeneckém vztahu působí Marcus silněji, častěji pomáhá, vede a ochraňuje. Vnímala jsem, že se s rodinou situací vyrovnává mnohem lépe než jeho sestra. Přislo mi, že se dokáže rychleji přizpůsobit změně.

Přesto si myslím, že i on si nese s sebou určité napětí. Mluvit o pocitech pro něj není úplně asi běžné. Možná to doma nezažívá. Z mého pohledu má Marcus velký potenciál. Dokáže si najít své místo ve skupině. Pokud ale má opravdu růst i v oblasti emocí, potřebuje prostředí, kde nebude muset být pořád ten silný, kde může projevit i slabost a bude to v pořádku. Myslím, že časem si k tomu cestu najde – jen potřebuje víc prostoru, než dává najevo.

Jméno: Jáchym

Rodinné zázemí: neúplná rodina

Jáchym je velmi šikovný chlapec. Je velmi tichý a často nemocný. Má střídavou péči a navštěvuje dvě mateřské školy. Pokud mu něco nejde nebo nezvládá, řekne si sám o pomoc. Nedokáže vyjádřit slovy, jak se v danou situaci cítí.

Je empatický, ochotný pomoci. Slabší stránkou je pojmenování pocitů a reakce na běžné situace. Emoční regulace (např. uklidnění) je mírně slabší, ale celkově jde o dítě s dobrým potenciálem, které potřebuje vedení ve vyjadřování svých emocí.

Působil na první pohled klidně, během setkání se choval tiše, ale vnímavě. Byl ochotný spolupracovat, ačkoliv v některých úkolech zůstával zdrženlivý, a to při vyjadřování negativních emocí. Jeho neverbální projev byl spíše uzavřený. Seděl zklidněně, ale často se díval stranou, jako by potřeboval více času na zpracování podnětů.

Při identifikaci emocí správně pojmenoval dvě z nabízených emocí u dalších dvou řekl spíše obecnější pojmenování. Ukázalo se, že porozumění emocím má, ale chyběla mu jistota ve vyjadřování.

V úkolu, co mě těší a co mě trápí kresbu provedl bez obtíží, pracoval samostatně. Při obrázku však mluvil pouze o pozitivní části. O tom, co ho trápí, odmítl mluvit – pouze poznamenal, že to neřekne. Je možné, že pro něj byla témata související s negativními emocemi příliš citlivá, a raději se jim vyhnul.

V příběhu s otázkami na empatii se však dokázal do děje vžít. Jeho reakce byly logické a ukazovaly schopnost nahlížet na situaci z pohledu více postav. V příběhu s otevřeným koncem reagoval velmi přirozeně. Jeho odpovědi byly promyšlené a citlivé.

Jáchym se ve sporu často rozpláče nebo odejde s pocitem křivdy. Má silný smysl pro spravedlnost, ale neumí jí prosadit. Vyžaduje potvrzení od učitelky, že měl pravdu.

Navštěvuje dvě mateřské školy, což je pro něj velmi náročně. Díky střídavé péči emoční podpora v rodině není dostatečně stabilní – chybí zde jednotnost v každodenních rituálech, konzistence v nastavení hranic i stálost v emocionálních reakcích dospělých. Dítě se tak musí opakovaně přizpůsobovat odlišným prostředím, což narušuje jeho pocit bezpečí a jistoty. Projevuje se to hodně v jeho uzavřenosti, smutku a neschopnosti se

zapojit do kolektivu. Přechody mezi dvěma prostředími mu způsobují výraznou emoční nepohodu.

Jáchym na mě působil velmi zvláštním dojmem. Ne jako dítě, které je jen introvertní nebo stydlivé, ale jako někdo, kdo je psychicky zatížený. Téměř se nezapojoval do kolektivu, držel si odstup, i když mu ostatní nabízeli spolupráci. O svých pocitech mluvit vůbec nechtěl. Čím víc jsem ho pozorovala, tím silnější ve mně byl pocit, že je toho na něj zkrátka moc.

Navštěvuje dvě mateřské školy a žije ve střídavé péči. Cestuje mezi dvěma domovy a dvěma školkami, což je na dítě jeho věku opravdu hodně. Myslím si, že je to právě ten důvod, proč se neorientuje. Neorientuje se nejen ve vztazích, ale i ve svém vnitřním světě. Střídání prostředí každý týden mu evidentně nedělá dobře. Je tichý, stažený, jako by v sobě něco nesl, s čím neví, co má dělat.

Dělá mi problém to popsat jinak než úplně lidsky – je mi ho prostě opravdu moc líto. Když jsem ho pozorovala, měla jsem silný pocit, že v sobě něco dusí. A myslím si, že kdyby měl možnost se uvolnit a cítit se v bezpečí, byl by úplně jiný.

Z mého pohledu Jáchym potřebuje především stabilitu. Potřebuje jistotu, že tu někdo je, že se nic nemění, že je v bezpečí. Doteď jsem neviděla dítě, u kterého by střídavá péče byla tak viditelně zatěžující. Potřebuje hlavně čas a klid.

8 Zpracování výzkumných výsledků

Tato kapitola přináší výsledky výzkumu zaměřeného na porovnání dětí z úplných a neúplných rodin v různých oblastech emočního vývoje. Výsledky ukazují rozdíly v projevech dětí v oblasti zvládání konfliktů, empatie, rozpoznávání a vyjadřování emocí i sdílení pocitů. Výsledky jsou zpracovány nejen formou slovní interpretace, ale také přehled znázorněny pomocí grafů. Cílem je poukázat na souvislosti mezi rodinným prostředím a schopností dětí regulovat své emoce a zvládat sociální interakce.

8.1 Řešení konfliktů

Graf č. 1: Komparace řešení konfliktů u dětí z úplných a neúplných rodin

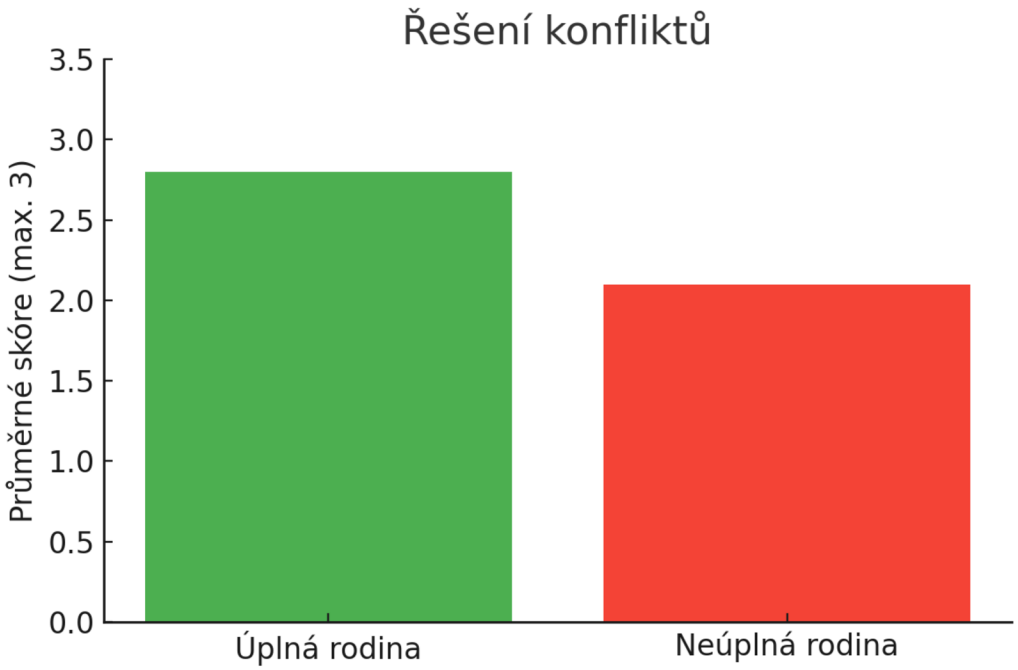

Děti z úplných rodin dosahují v oblasti empatie celkového skóre 2,8 bodu, zatímco děti z neúplných rodin dosahují 2,1 bodu.

Z výsledků vyplývá, že děti z úplných rodin vykazovaly v průměru lepší schopnost zvládat konflikty. Častěji volily funkční strategie – snažily se situaci pochopit, domluvit se nebo alespoň aktivně vyhledaly pomoc dospělého. Jejich reakce bývaly klidnější, čitelnější a méně impulzivní.

U dětí z neúplných rodin se častěji objevovaly nefunkční způsoby řešení. Mezi nejčastější patřil útěk, stažení se, impulzivní výbuch nebo úplná pasivita. Tyto děti měly často obtíže s regulací vlastního chování i s pochopením, co od nich situace vyžaduje.

Rozdíly ve zvládání konfliktů pravděpodobně souvisejí s mírou jistoty a bezpečí, kterou dítě zažívá ve svém domácím prostředí. Pokud se dítě cítí přijímané a má oporu, je snazší pro něj zpracovávat i náročnější situace.

Významnou roli sehráli také sourozenci – děti, které měly sourozence, byly v řešení konfliktů flexibilnější a měly větší zkušenost s každodenním vyjednáváním. Naopak děti bez sourozenců, zvláště z neúplných rodin, častěji volily pasivitu nebo impulzivní reakci. Asistence pedagoga u některých dětí snižovala míru frustrace v konfliktních situacích a mohla částečně zmírňovat nevýhody spojené s neúplným rodinným zázemím. Rovněž podpora prarodičů hrála roli – děti, které měly možnost sdílet konfliktní situace a hledat jejich řešení s blízkými prarodiči, byly schopnější v regulaci emocí a hledání kompromisů.

Z hlediska možných příčin nižší kompetence u dětí z neúplných rodin je třeba uvažovat o vyšší míře stresu v jejich rodinách, absenci vzoru partnerského vyjednávání a menší emocionální dostupnosti rodiče, který je sám pod tlakem každodenních starostí.

8.2 Empatie (reaguje na pocity druhých)

Graf č. 2: Komparace empatie u dětí z úplných a neúplných rodin

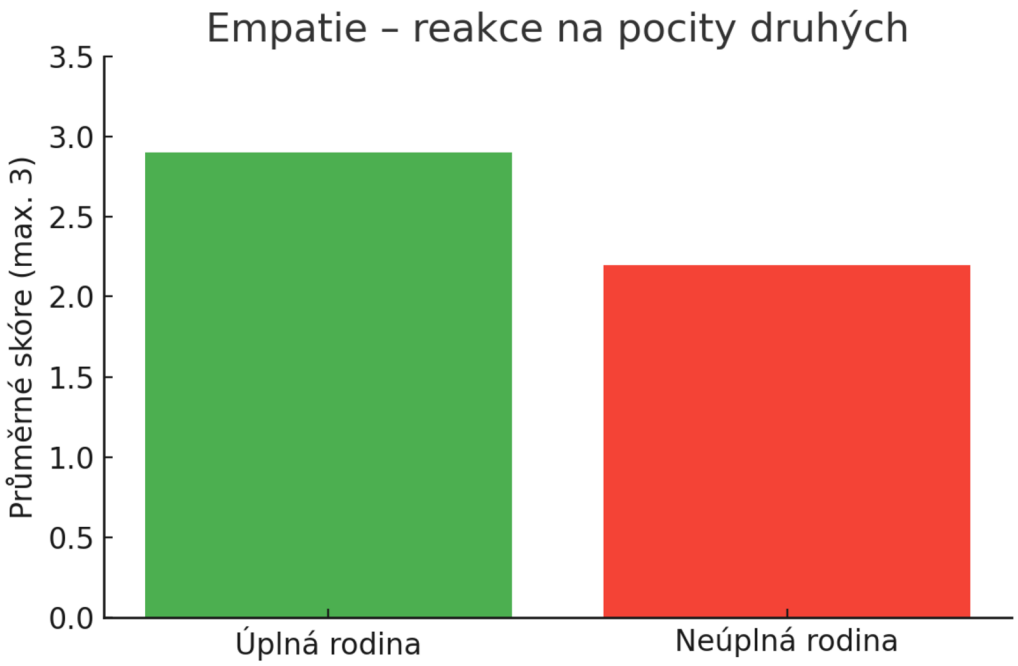

V oblasti empatie je patrný rozdíl mezi skupinami. Děti z úplných rodin dosahují z celkového skóre 2,9 bodu, zatímco děti neúplných rodin 2,2 bodu.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že děti z úplných rodin projevovaly empatii častěji spontánněji než děti z neúplných rodin. Byly schopné nejen rozpoznat emoci, ale i se vcítit do postav v modelových situacích. Jejich reakce byly přirozené, včasné a často slovně formulované. Většinou navrhovaly citlivá a přiměřená řešení, přemýšlely o pocitech druhých a dokázaly o nich mluvit. Působily jistěji a lépe si všímaly potřeb druhých dětí.

U dětí z neúplných rodin byla tato dovednost rozvinuta méně, ačkoli ne u všech jednotlivců. Ve většině případů se však projevovala nižší míra této dovednosti v porovnání s dětmi z úplných rodin. Některé děti na emoce druhých nereagovaly vůbec, jiné projevovaly nejistotu, jak na danou situaci zareagovat. Méně časté byly i snahy nabídnout pomoc nebo utěšit druhého.

Rozdíl mezi oběma skupinami může být způsoben nejen strukturou rodiny, ale především kvalitou emočního vedení, které dítě doma zažívá. Děti, které se samy cítí v emoční bezpečí, často dokážou lépe vnímat a chápat emoce druhých. Naproti tomu děti, které jsou zvyklé spíše samy zvládat své prožívání bez podpory, mívají s empatií potíže – buď jí potlačují, nebo vůbec nerozvíjejí.

Pozitivní vliv měl i fakt, zda dítě vyrůstalo s mladšími sourozenci – ti, kdo doma pečovali o sourozence, projevovali vyšší míru přirozené empatie. Děti bez sourozenců, zejména z neúplných rodin, působily často rezervovaněji a jejich reakce na pocity druhých byly slabší.

Sourozenci zde fungují jako přirozený „tréninkový partner“ v rozpoznávání emocí a potřeby druhých. Výrazný byl opět vliv prarodičů – děti, které měly v blízkosti aktivní a vnímavé prarodiče, často projevovaly vyšší míru empatie, přestože pocházely z neúplných rodin.

Horší výsledky dětí z neúplných rodin lze spojovat s tím, že tyto děti samy zažívají vyšší míru emoční nejistoty a jsou více zaměřené na vlastní zvládání stresu než na potřeby druhých. Z rozvedených rodičů je také vyšší pravděpodobnost, že trpí úzkostmi nebo depresivními symptomy, což může snižovat jejich schopnost emoční podpory dítěti.

8.3 Rozpoznání emocí

Graf č. 3: Komparace rozpoznání emocí u dětí z úplných a neúplných rodin

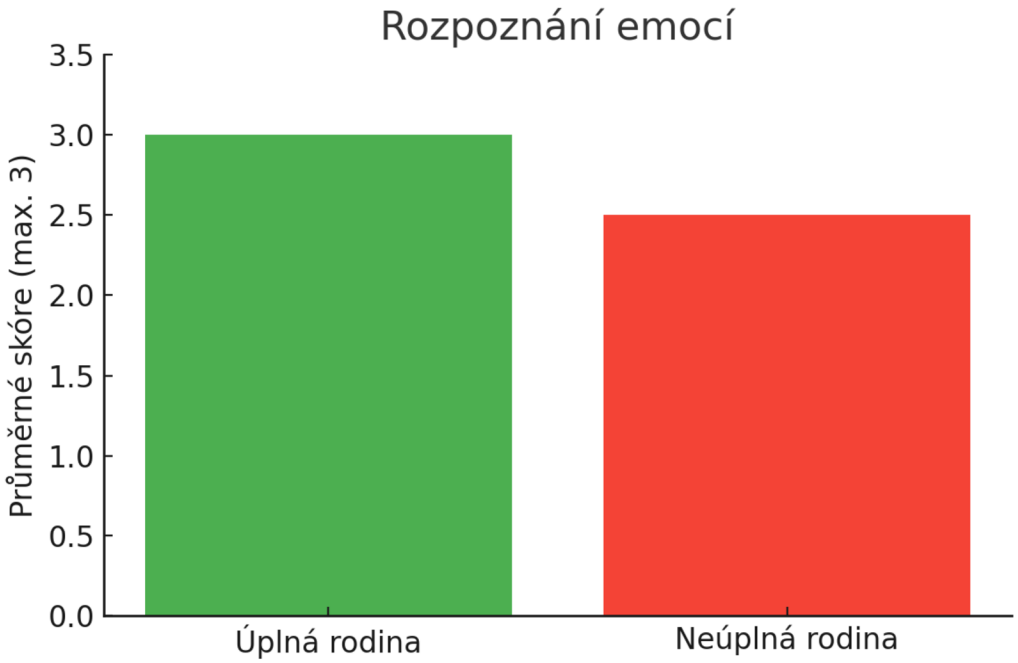

Rozdíl mezi skupinami není výrazný, ale přesto je mírně ve prospěch úplných rodin. Děti z úplných rodin dosahují z celkového skóre 3,0 bodu, zatímco děti z neúplných rodin dosahují 2,5 bodu.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že děti z úplných rodin měly v této oblasti větší jistotu a bohatší slovní zásobu při popisu emocí. Dokázaly pojmenovat konkrétně emoce jako smutek, radost, zlost a strach, a často své odpovědi i odůvodnily.

Naopak u některých dětí z neúplných rodin bylo zřejmé, že tuto schopnost nemají tolik rozvinutou. Emoce často popisovaly velmi obecně – např: „je mu špatně“ nebo „má se dobře“. V odpovědích se někdy objevovala nejistota, zmatek nebo neporozumění situaci. Tyto děti často reagovaly rychle a bez nějakého hlubšího zamyšlení.

Výsledky tak ukazují, že schopnost rozpoznat emoce může být ovlivněna nejen kognitivní úrovní dítěte, ale především tím, jak často se v rodině o emocích mluví a jaký důraz je na emoční podporu kladen. V rodinách, kde dítě zažívá otevřenou komunikaci a emoční bezpečí, se tyto dovednosti přirozeně rozvíjejí.

Menší rozdíl mezi skupinami v oblasti rozpoznávání emocí může souviset s tím, že se na tuto dovednost běžně klade důraz v předškolním vzdělávání. Mateřské školy

věnují rozvoji emočního porozumění systematickou pozornost prostřednictvím cílených aktivit a práce s emocemi v každodenních situacích. Tyto podněty mohou přispívat k částečnému dorovnání rozdílů mezi dětmi z různých rodinných prostředí. Pravidelná práce s emocemi ve školce tak může napomáhat dětem z neúplných rodin v rozvoji této schopnosti, i přesto, že doma nemusí být na emoční podporu kladen takový důraz.

Přesto bylo patrné, že děti s vyšším kognitivním potenciálem (vyšším IQ zejména v oblasti verbálního vyjadřování) dosahovaly lepších výsledků. Děti, které měly častý kontakt s prarodiči, kteří s nimi více komunikovali o pocitech a situacích, rovněž prokazovaly lepší dovednosti v rozpoznávání emocí.

Děti z neúplných rodin mohly být v nevýhodě, pokud doma nebylo dostatečné množství otevřených rozhovorů o pocitech, což mohlo být způsobeno právě tím, že rodič byl často pracovně vytížen a měl omezený čas a energii na hlubší emoční komunikaci.

8.4 Vyjádření emocí

Graf č. 4: Komparace vyjádření emocí u dětí z úplných a neúplných rodin

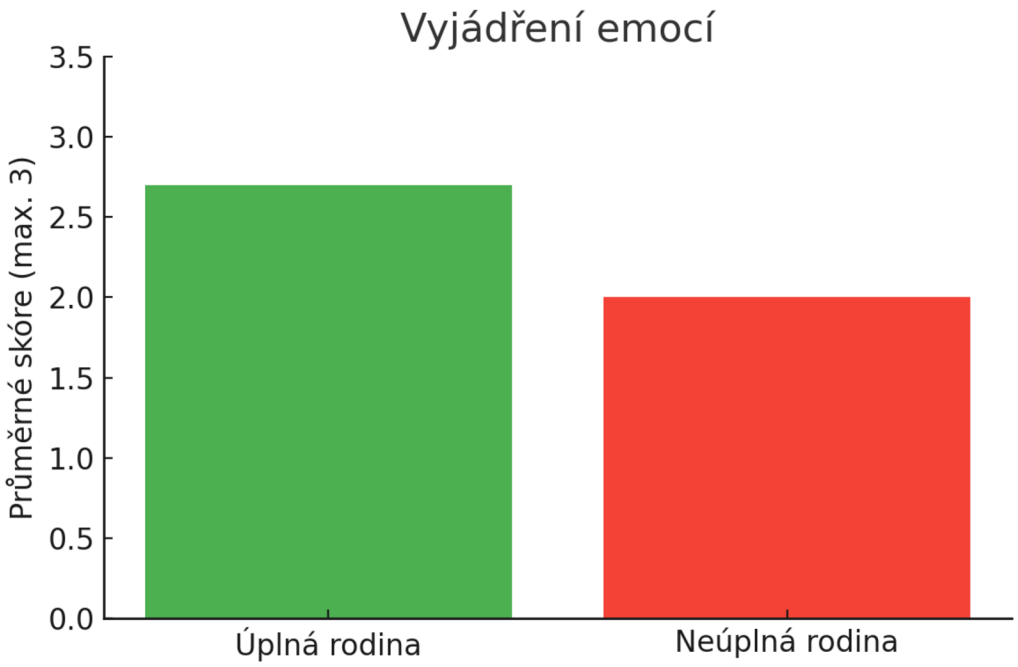

Z grafu je patrné, že děti z úplných rodin své emoce vyjadřují snáze. Z celkového skóre dosahují 2,7 bodu než děti z neúplných rodin, které dosahují 2,0 bodu.

Děti z úplných rodin v této oblasti dosahovaly vyššího průměrného skóre. Emoce vyjadřovaly přirozeně, byly schopné mluvit o svých pocitech a často přidávaly i důvod,

proč se tak cítí. Uměly používat konkrétní emoční výrazy, například „jsem naštvaný, protože mi vzaly hračku“ nebo „byla jsem smutná, protože se mi obrázek nepovedl“. Jejich projevy působily jistěji a srozumitelněji.

Naopak děti z neúplných rodin se s vyjadřováním emocí měly problém. Některé děti se stáhly do sebe, jiné reagovaly impulzivně – např: pláčem nebo výbuchem. Verbální pojmenování emocí bylo často obecné nebo chybělo úplně. Některé děti úplně odmítaly o svých pocitech mluvit.

Výsledky naznačují souvislost mezi schopností dětí vyjadřovat emoce a konfigurací rodiny, ze které pocházejí. Interpretace těchto výsledků pak ukazuje, že schopnost vyjadřovat emoce může být ovlivněna tím, jakým způsobem se v rodině o emocích mluví. Děti, které mají doma příležitost své pocity sdílet, si tuto dovednost osvojují snáze, zatímco v rodinách, kde jsou emoce spíše potlačovány, mají děti s jejich vyjadřováním často potíže.

Významnou roli zde sehráli prarodiče, kteří mohli nabídnout bezpečný prostor pro emoční sdílení a tím posílit schopnost dětí vyjadřovat své pocity. U dětí z neúplných rodin bylo vyjadřování emocí limitováno nejen nižší mírou dostupné emoční podpory, ale také tím, že rodič často prioritizoval základní existenční potřeby (práci. Finanční zabezpečení) před hlubší emocionální péčí.

8.5 Sdílení pocitů

Graf č. 5: Komparace sdílení pocitů z úplných a neúplných rodin

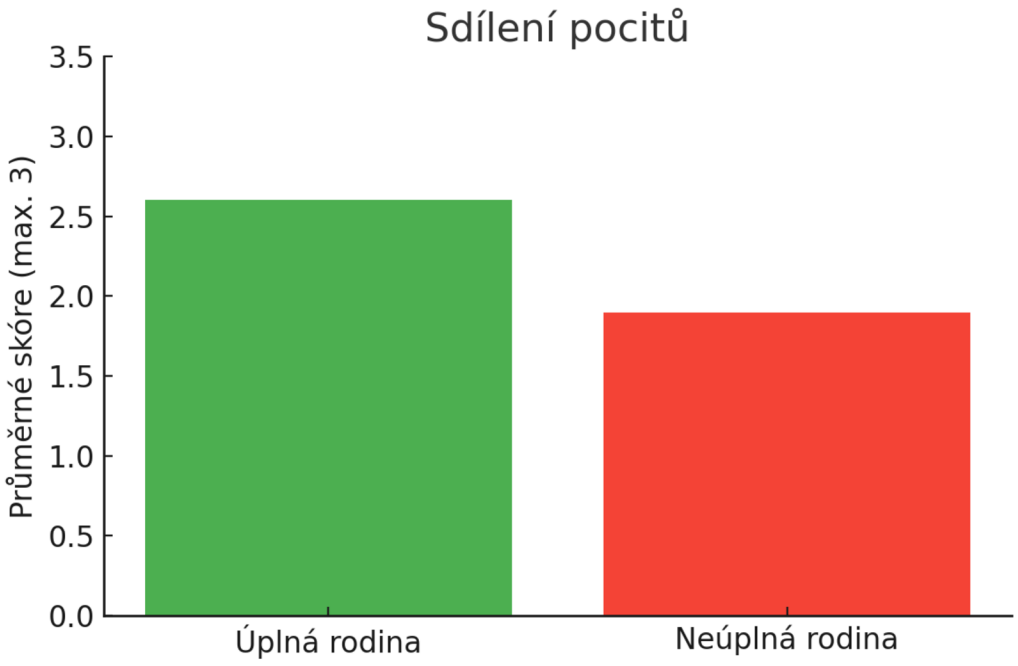

I v této oblasti byly děti z úplných rodin úspěšnější (z celkového skóre 2,6 bodu úplná rodina, 1,9 neúplná rodina).

Děti z úplných rodin byly v této oblasti zpravidla otevřenější. Častěji se samy svěřovaly se svými emocemi, byly ochotné mluvit o svém prožívání a přirozeně navazovaly kontakt s učitelem či vrstevníky. V jejich projevech byla patrná důvěra v okolí a jistota, že jejich pocity budou přijaty.

U dětí z neúplných rodin se tato schopnost projevovala méně často. Mnohé děti se o svých pocitech nebavily vůbec, nebo jen velmi obecně. Reagovaly spíše neverbálně – změnou chování, výrazem tváře, stažením se, nebo naopak přehnanou aktivitou. Sdílení pocitů jim často činilo potíže, zejména pokud šlo o negativní emoce, jako je smutek, zklamání nebo vztek.

Výsledky poukazují na to, že i schopnost sdílet emoce je do značné míry formována prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. Děti, které v rodině zažívají otevřenou komunikaci o pocitech, se snáze učí své emoce rozpoznávat, pojmenovávat a sdílet, V rodinách, kde jsou emoční projevy spíše potlačovány nebo přehlíženy, dítě často neví, jak své emoce adekvátně vyjádřit a sdílet s ostatními.

Vysvětlení rozdílů mezi úplnými a neúplnými rodinami může souviset s tím, že v neúplných rodinách čelí rodiče větší psychické a časové zátěži, což může vést k menší dostupnosti pro emoční komunikaci s dítětem. Rodiče samoživitelé často řeší pracovní vytížení nebo vlastní emoční stres, a proto nemusí mít kapacitu věnovat se v dostatečné míře potřebám dítěte sdílení emocí. Tato situace může vést k tomu, že děti v neúplných rodinách získávají méně podpory při rozvoji schopnosti své emoce vyjadřovat a sdílet.

Celkově lze shrnout, že rozdíly ve výsledcích dětí z úplných a neúplných rodin lze vysvětlit nejen samotnou strukturou rodiny, ale také kombinací více faktorů: vyšším stresem v neúplných rodinách, častějšími osobnostními problémy u rozvedených rodičů (např. úzkostmi, depresí) nebo pracovní vytížeností. Podpůrné faktory jako přítomnost sourozenců, aktivní vztahy s prarodiči a individuální podpora dospělých v prostředí mateřské školy mohou částečně vyrovnávat tyto ztráty, ale plně nenahradí stabilní emoční prostředí úplné rodiny.

9 Diskuse

Výsledky mého výzkumu podporují, že rodinné zázemí hraje klíčovou roli v emocionálním vývoji dítěte, a to v souladu se současným poznáním v oblasti vývojové psychologie (Langmeier, Krejčířová, Vágnerová). V souladu s literaturou se ukázalo, že děti z úplných rodin častěji projevovaly vyšší míru empatie, lepší schopnost vyjadřovat a sdílet emoce. Tento výsledek odpovídá dosavadním studiím, které upozorňují na význam emoční podpory, stabilního prostředí a dostatečného množství emočně zaměřené komunikace v rodině pro zdravý emoční vývoj.

Zároveň výzkum přinesl některé zajímavé poznatky, které ukazují, že rodinná struktura není jediným určujícím faktorem. Významnou roli hrály i další proměnné, například přítomnost sourozenců, podpora ze strany prarodičů nebo kognitivní úroveň dítěte. U některých dětí z neúplných rodin, které měly silné zázemí v širší rodině a které byly podporovány i v institucionálním prostředí, nebyly rozdíly v emočním vývoji tak výrazné. To ukazuje na důležitost širších podpůrných sítí v případě absence jednoho rodiče.

Jedním z klíčových faktorů ovlivňující emoční vývoj dětí z neúplných rodin byla pracovní vytíženost rodiče. Rodiče samoživitelé často nemají dostatek času a emoční kapacitu na hlubší emocionální komunikaci, což se promítá do omezených příležitostí pro rozvoj emočních dovedností dítěte.

Na základě těchto zjištění by bylo vhodné v dalších výzkumech hlouběji zkoumat:

- Jak konkrétní kvalita vztahů s prarodiči a širší rodinou ovlivňuje emoční vývoj dítěte.
- Jak velkou roli hraje pracovní a finanční zatížení rodičů v rozvoji emočních schopností dětí.
- Jaké strategie by mohly pomoci mateřským školám více podporovat děti z neúplných rodin v oblasti emočního rozvoje.

Praktické aplikace výsledků by mohly spočívat zejména v tom, že mateřské školy a další instituce pracující s dětmi by měly věnovat zvýšenou pozornost rozvoji emočních dovedností u dětí. Praktickými kroky by mohlo být například zavedení systematické práce s emocemi (práce s emočními kartičkami, sociálně-emoční programy), individuální podpora dětí prostřednictvím asistentů pedagoga.

Limity výzkumu spočívají především v malém rozsahu výzkumného vzorku, který zahrnoval 20 dětí, a tedy omezené možnosti generalizace výsledků. Dále je třeba zohlednit subjektivitu kvalitativního hodnocení a skutečnost, že některé faktory (aktuální nálada dítěte a rodinná situace) mohly výsledky krátkodobě ovlivnit. Některé faktory (míra podpory ze strany prarodičů, intenzita asistence pedagoga) nebyly v rámci kvalitativní analýzy možné hlouběji rozpracovat nebo detailně zachytit, což by mohlo být předmětem budoucího hlubšího kvalitativního výzkumu. Dále je nutné počítat s tím, že emoční stav dítěte v době pozorování mohl do určité míry ovlivnit jeho chování v jednotlivých situacích.

Celkově však výsledky práce poskytují cenný vhled do souvislosti mezi rodinným zázemím a emočním vývojem dítěte v předškolním věku a naznačují konkrétní oblasti, které by zasloužily hlubší odbornou pozornost.

10 Seznam literatury

BARRETT, Lisa Feldman. *How emotions are made: the secret life of the brain*. Boston: Mariner Books, Houghton Mifflin Harcourt, 2018. ISBN 978-1-328-91543-6.

BRADBERRY, Travis a GREAVES, Jean. *Emoční inteligence*. Brno: BizBooks, 2013. ISBN 978-80-265-0039-1.

CAJTHAMLOVÁ, Kateřina. *Abeceda moderního rodiče*. V Praze: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-913-1.

ČERNÝ, Vojtěch a GROFOVÁ, Kateřina. *Děti a emoce: učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. 3. vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1558-3.

DARWIN, Charles. *Výraz emocí u člověka a u zvířat*. Praha: ČSAV, 1964.

DENHAM, Susanne A. *Emotional development in young children*. [1st ed.]. Guilford series on social and emotional development. New York: Guilford Press, c1998. ISBN 1-57230-352-2.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Pohybem a hrou rozvíjíme osobnost dítěte*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-693-4.

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2., (V nakl. Metafora 1.). Přeložil Markéta BÍLKOVÁ. V Praze: Metafora, 2011. ISBN 978-80-7359-334-6.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

LANIADO, Nessia. *Jak odmalička rozvíjet inteligenci dětí*. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-870-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 8085282836.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Pro rodiče. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 6. Rádci pro rodiče a vychovatele. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0398-8.

McLAREN, Karla. The Language of Emotions: What Your Feelings Are Trying to Tell You. Boulder: Sounds True, 2010. ISBN 978-1-59179-769-2.

MIKOVÁ, Šárka a STANG, Jiřina. *Typologie osobnosti u dětí: využití ve výchově a vzdělávání*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0874-7.

MORRIS, A. S., SILK, J. S., STEINBERG, L., MYERS, S. S., & ROBINSON, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361–388. https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x

NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-614-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák-Triton, 2020. ISBN 978-80-7553-842-0.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-291-3.

PFEFFER, Simone. *Rozvíjíme emoce dětí: praktická příručka pro mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-764-7.

PIRODDI, Chiara. *Montessori: dětské emoce: jak naučit děti pochopit své pocity*. Esence. Praha: Euromedia Group, 2021. ISBN 978-80-242-7236-8.

PLAMÍNEK, Jiří. *Konflikty a vyjednávání: Umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. Grada, 2009. ISBN 978-80-247-6524-2. Dostupné také z: https://www.bookport.cz/kniha/konflikty-a-vyjednavani-1850/.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Pedagogika. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

SHAPIRO, Lawrence E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 4. Přeložil Hana KAŠPAROVSKÁ. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0651-4.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přepracované vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

SOUTHAM-GEROW, Michael A. *Emotion regulation in children and adolescents: a practitioner's guide*. New York: Guilford Press, 2013. ISBN 978-1-4625-0829-7.

STEININGER, Rita. *Zvládněte dětské emoce: užitečné rady pro bezradné rodiče*. Esence. Praha: Euromedia Group, 2023. ISBN 978-80-242-8580-1.

STUCHLÍKOVÁ, Iva. *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál, s.r.o, 2002. ISBN 80-7178-553-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Studijní texty. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠULOVÁ, Lenka a ZAOUCHE-GAUDRON, Chantal. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2.

VACÍNOVÁ, Marie a LANGOVÁ, Marta. *Kapitoly z psychologie učení a výchovy*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-42-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

VÝROST, Josef a SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vyd. Psyché. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-1428-8.

WHARAM, Jane. *Emoční inteligence*. Práh, 2014. ISBN 978-80-725-2542-3.

11 Přílohy

Příloha A – vlastní pozorování dětí

Příloha B – dotazník pro učitelku mateřské školy

Příloha C – série úkolů pro děti předškolního věku

Příloha A – vlastní pozorování dětí

Adéla – úplná rodina

Souhlasí – 1 bod

Částečně – 2 body

Vždy projevuje – 3 body

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach)			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity		2	
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3

	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou bez výrazného rozrušení			3
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Vendula – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině		2	
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Filip – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach		2	
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)	1		
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím	1		
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky	1		
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých	1		
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda		2	
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku	1		
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou	1		

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině	1		
	Přijímá a respektuje pravidla hry	1		
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně	1		

Jakub – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Natálie – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Eva – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda		2	
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry		2	
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Hanna – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity		2	
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých		2	
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda		2	
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině		2	
	Přijímá a respektuje pravidla hry		2	
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Val – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Patrik – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Jasmína – úplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání			3
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině		2	
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Eliška – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity		2	
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých		2	
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry		2	
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Anna – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity		2	
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)	1		
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně	1		

Maty – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)	1		
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím	1		
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky	1		
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku	1		
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou	1		

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině	1		
	Přijímá a respektuje pravidla hry	1		
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně	1		

Tadeáš – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)	1		
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Anežka – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach		2	
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity		2	
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)		2	
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých		2	
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda		2	
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině		2	
	Přijímá a respektuje pravidla hry		2	
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Melissa – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)	1		
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých		2	
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině		2	
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Adinka – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity			3
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)			3
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky		2	
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry		2	
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

David – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach		2	
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání		2	
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky	1		
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)		2	
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých		2	
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda		2	
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku	1		
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou		2	

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině	1		
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Marcus – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)			3
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím			3
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)			3
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku			3
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně			3

Jáchym – neúplná rodina

Sledovaná oblast	Co sledovat	Souhlasí	Částečně	Vždy projevuje
1. Projev emocí	Vyjadřuje základní emoce (radost, hněv, strach			3
	Schopnost pojmenovat vlastní pocity	1		
	Reaguje adekvátně na běžné situace (úspěch, zklamání, změna)	1		
2. Regulace emocí	Zvládá frustraci a zklamání	1		
	Uklidní se po rozrušení (samostatně nebo s minimálním vedením)		2	
	Přizpůsobí se změnám a novým situacím		2	
3. Sociální interakce	Navazuje vztahy s vrstevníky			3
	Reaguje vhodně na konflikt (hledá řešení, spolupracuje)	1		
4. Empatie a ohleduplnost	Rozpozná a reaguje na pocity druhých			3
	Projevuje ochotu pomoci a utěšit kamaráda			3
5. Sebeuvědomění a sebejistota	Reaguje přiměřeně na pochvalu i kritiku		2	
6. Zvládání změn	Přechází z jedné činnosti na druhou			3

	bez výrazného rozrušení			
7. Hra jako indikátor emocí	Hraje si samostatně i ve skupině			3
	Přijímá a respektuje pravidla hry			3
	Zvládá prohru a reaguje přiměřeně		2	

Příloha B – dotazník pro učitelku v mateřské škole

Pokyny pro učitelku

Prosím, o vyplnění dotazníku.

Souhlasí – 1bod

Částečně – 2body

Vždy projevuje – 3body

<u>Adéla – úplná rodina</u>

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).		2	
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.		2	
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	

Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Adélka se při konfliktu většinou naštve a jde si sednout na lavičku. Po pár minutách je schopná si s těmi samými dětmi bez dalšího připomínání konfliktu hrát dál. Je srdečná a usměvavá. Občas nejistá, ale podpora učitelky jí pomáhá.

Vendula – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě		2	
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.		2	

Možnost volné výpovědi: Vendulka je velmi šikovná, ale při rozhodování potřebuje utvrzení učitelky, že situaci řeší správně, V konfliktních situacích si trvá na svém, ale je schopná trvat si na svém a odejít do jiného kouta třídy přesvědčená o své pravdě a není rozhozená.

Kolektivní činnosti nevyhledává, je spíše individualista a raději si povídá s učitelkou než si hraje s dětmi.

Filip – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.		2	
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.		2	
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.	1		
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.	1		
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě	1		
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.	1		
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.	1		
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.	1		

Možnost volné výpovědi: Filip je dítě starších rodičů z umělého oplodnění. Na základě podnětů učitelek z minulého roku navštívili PPP s výsledky, že je v některých oblastech

opožděný. Zájem o emoce ostatních dětí neprojevuje, pouze v případě, že jsou negativní a ruší ho při hře. Hraje si sám a pokud mu někdo vezme hračku tak křičí nebo na něj vrčí. Pravidla třídy moc nevnímá a dodržuje je pouze po připomenutí.

Jakub – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Jakub svoje hračky nerad půjčuje, ale po domluvě s učitelkou ano. Těžších úkolů se neleká a při neúspěchu se jen usměje.

Natálie – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.	1		
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Natálie je hodně citlivá a pokud vznikne konflikt tak ho nedokáže řešit. Buď jde za učitelkou nebo pláče někde stranou a trvá ji delší čas. než se vrátí do normálu.

Eva – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.		2	
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě		2	
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).		2	
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.	1		
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.		2	
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Evička si všímá, pokud někdo pláče, ale není jí toho dotyčného líto. Spíš to jde nahlásit, aby ji nerušil. Pokud někomu nabídne hračku, je to spíše v situaci, kdy se zrovna učitelka dívá a ona cítí, že ji za to pochválím. Pokud se nedívám tak to sama od sebe

neudělá. Při práci ve skupině vždy vznikne konflikt, protože Evička chce, aby ji ostatní děti poslouchaly a při jejich neuposlechnutí na ně vyplazuje jazyk nebo je uhodí.

Hanna – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).		2	
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.		2	
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.	1		
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.	1		
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě		2	
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.		2	
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.		2	
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.		2	

Možnost volné výpovědi: Hanna je Ukrajinka, která málo mluví, ale rozumí. Hraje si s další Ukrajinkou ve třídě nebo sama. Pokud poruší pravidla a my jí je připomeneme zpravidla se buď naštve nebo rozpláče.

Val – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).		2	
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.		2	

Možnost volné výpovědi: Val je Ukrajinka. Pokud ji něco trápí tak se svěří učitelce, ale dětem moc ne. Je citlivější, potřebuje často pomazlit. Při konfliktu se často nechce omluvit a urazí se.

Patrik – úplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Patrik chce být často chválený, a proto pokud nabídne dítěti hračku, aby mu to udělalo radost tak to přijde učitelce říct a zeptá se, zda bude pochválený.

Jasmína – úplný rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Jasmína je introvertní a citlivá. Pokud přesto někdy dojde ke konfliktu, ustoupí a podřídí se. Má hodně dominantního staršího bratra.

Eliška – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.		2	
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).		2	
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.		2	
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.		2	
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.	1		

Možnost volné výpovědi: Eliška hračky moc půjčovat nechce. Po domluvě učitelky ano. Hodně se s dětmi hádá a nechce se omlouvat. Při obtížnějším úkolu kouká okolo a nic nedělá.

Anna – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).		2	
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.	1		
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Anička je hodně usměvavá, ale také hodně citlivá. Rodiče se rozvedli tenhle rok a stále se sžívá s novým modelem rodiny. Je velmi empatická a každému

ráda pomůže. Při konfliktu se rozpláče a dlouho není k utišení. Občas se stane, že řekne, že je smutná, ale neví proč.

Maty – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.	1		
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.	1		
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě	1		
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.	1		
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.	1		
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.	1		

Možnost volné výpovědi: Maty velmi často přichází se špatnou náladou, na všechny se mračí, pláče a pomáhá jen nechat ho být samotného. Pak přijde jako by se nic nedělo a začne si hrát nebo vyprávět. Pokud se naladí tak dokáže i spolupracovat s kamarádem, ale ve skupině ne.

Patrikovi dokonce i půjčí hračku. Nikomu jinému ne. Pokud poruší pravidla, není schopný se omluvit a většinou se naštve sám na sebe a začne křičet. I jednoduché úkoly často předem vzdává, přestože je chytrý a splnil by je.

Tadeáš – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Tadeáš je velmi chytrý a milý. Jeho rodiče se sice tento rok rozvedli, ale o víkendu jsou schopni dál fungovat jako rodina a jezdí na výlety a Tadeáškovi a jeho staršímu bratru se věnují. Je spíše introvert a o svých pocitech nerad mluví.

Anežka – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.		2	
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).		2	
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.		2	
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.		2	
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.		2	
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě		2	
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).		2	
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.		2	
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.		2	
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.		2	

Možnost volné výpovědi: Anežka má maminku s ADHD, která bere i medikaci. Možná i proto je často rozladěná a v nepohodě. Občas se ve svých i cizích emocích neorientuje. Je hodně náladová a podle toho se odvíjí její reakce. Někdy hračku půjčí a někdy ani za nic.

Melissa – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.	1		
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.		2	
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě		2	
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).		2	
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Melissa žije ve střídavé péči a navštěvuje i MŠ v Pardubicích. Je velmi chytrá, ale těžce introvertní holčička. Dlouho jí trvá, než si začne hrát a pokud si její dvojče Marcus začne hrát s ostatními, ona buď tzv. bloumá bezcílně po třídě nebo si vezme

sama hračku ke stolečku. Při konfliktu ostatním ustupuje. Pokud poruší pravidlo a měla by se někomu omluvit, stáhne se do sebe a málokdy se omluví.

Adinka – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).			3
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.			3
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.	1		
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.	1		
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.	1		
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.		2	
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.	1		

Možnost volné výpovědi: Adinka nerada půjčuje hračky a nechce ani po domluvě učitelky. Konflikty s Adinkou dopadnou většinou musí vyřešit učitelka. Adi je totiž hodně tvrdohlavá,

často lže a děti si s tím neví rady. Dokáže se omluvit, ale stojí jí to hodně přemáhání. Obtížnější úkoly vynechá a odchází si hrát nebo nad nimi bez zájmu sedí.

David – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.		2	
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.		2	
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.		2	
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě	1		
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.		2	
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.	1		

Možnost volné výpovědi: Davídek žije s matkou, která se mu nevěnuje. Má hodně špatnou řeč i porozumění. Je hodný, ale občas se v sobě ani ostatních nevyzná a pak jen prosebně kouká,

dokud mu učitelka nepomůže. Dokáže se omluvit, ale konflikt vyřešit nedokáže. Vzdává často předem všechny úkoly.

Marcus – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.			3
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).			3
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.		2	
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.			3

Možnost volné výpovědi: Marcus je velmi chytrý a společenský kluk, ale o mluvit o svých pocitech nechce. Zato je plně projevuje. Ať už je veselý nebo naštvaný. Má problém se druhému omluvit, ale po domluvě to udělá.

Jáchym – neúplná rodina

	SOUHLASÍ	ČÁSTEČNĚ	VŽDY PROJEVUJE
Dítě dokáže rozpoznat základní emoce (radost, smutek, hněv) u ostatních dětí.			3
Dítě dokáže vyjádřit své emoce slovy (např: „Jsem naštvaný“, „To mě mrzí“).	1		
Dítě je schopné pojmenovat, jak se cítí a sdílet to s ostatními.	1		
Dítě dokáže uklidnit a zklidnit své emoce, pokud se rozčílí nebo rozpláče.		2	
Dítě projeví zájem, když vidí, že je jiné dítě smutné nebo rozrušené.			3
Dítě spontánně nabídne hračku nebo jiný předmět, pokud uvidí, že by to mohlo udělat někomu radost.			3
Dítě je schopné půjčit svou hračku jinému dítěti bez nutnosti zásahu dospělého.			3
Dítě dokáže spolupracovat s ostatními dětmi na skupinové aktivitě			3
Dítě dokáže konflikt vyřešit samostatně nebo s minimálním vedením (např: vyřešit spor o hračku bez zásah dospělého).	1		
Dítě respektuje ostatní, i když je s nimi v konfliktu.			3
Dítě je schopné omluvit se nebo uznat chybu, pokud někomu ublíží.			3
Dítě dodržuje jednoduchá pravidla třídy a chápe proč jsou pravidla důležitá.			3
Dítě se snaží splnit úkol, i když může být obtížný.		2	

Možnost volné výpovědi: Jáchym je velmi šikovný. Žije ve střídavé péči rodičů a navštěvuje ještě MŠ ve Vrchlabí. Je hodně tichý, zakřiknutý, často nemocný a o svých pocitech nechce mluvit. U obtížných úkolů si požádá o pomoc.

Příloha C – série úkolů pro děti předškolního věku

Instrukce k hodnocení:

0 bodů: Dítě úkol neprovedlo, nereagovalo či nereagovalo dle očekávání.

1 bod: Dítě úkol zvládlo částečně – některé aspekty jsou správné, ale potřebují podporu či doplnění.

2 body: Dítě úkol zvládlo kompletně a správně, projevilo se plné porozumění tématu

1. **Identifikace emocí na obrázcích**

   Pomůcky: obrázky obličejů znázorňujících základní emoce (radost, smutek, pláč, překvapení)

   Postup: ukážeme dítěti obrázek a zeptáme se: Co myslíš, že tento člověk cítí? Proč si to myslíš?

2. **Co mě těší a co mě trápí?**

   Pomůcky: kreslící potřeby, papíry rozdělené na dvě poloviny (radost/trápení)

   Postup: Děti kreslí situace, které je dělají šťastným a ty, které je znepokojují

3. **Příběh s otázkami na empatii**

   Pomůcky: Krátký příběh

   Postup: Přečteme příběh a následně se ptáme na otázky, které souvisí s příběhem, např: Jak si myslíš, že se kluk cítil, když ztratil svojí oblíbenou hračku?

   Byl jednou jeden kluk jménem Pepa. Pepa se moc těšil na svůj narozeninový dort, který mu maminka upekla. Dort vypadal krásně. Byl plný barevných polev a ovoce. Pepa se nemohl dočkat, až ho ochutná. Když ale dort maminka přinesla na stůl, jeho mladší sestřička Adélka omylem zakopla a dost spadl na zem. Pepa se hrozně rozzlobil a začal na Adélku křičet. Adélka se rozplakala a běžela pryč.

   Otázky:

   - Jak se asi cítil Pepa, když dort spadl na zem?
   - Jak se asi cítila Adélka, když na ní Pepa křičel?
   - Co mohl udělat Pepa místo křičení na Adélku?
   - Co bys v takové situaci udělal ty?

4. **Příběh s otevřeným koncem**

   Pomůcky: krátký příběh s otevřeným koncem

   Postup: přečteme příběh a následně se dětí ptáme na otázky

Anička si hrála na hřišti se svojí nejlepší kamarádkou Klárkou. Měly s sebou míč, který si házely. Najednou k nim přišel Matěj, který si chtěl hrát taky. Klárka řekla, že míč je jen pro ně dvě a že si s nimi nemůže hrát. Matěj vypadal smutně a šel si sednout na lavičku. Anička se podívala na Klárku a nevěděla, co má dělat…

Otázky:

- Co by mohla Anička udělat?
- Jak se cítil Matěj, když mu Klárka řekla, že si s nimi nemůže hrát?
- Jak myslíš, že příběh skončí?

Adéla – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Přesně pojmenovala emoce
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Žádné připomínky
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Zamýšlela se nad odpověďmi, hledala tu nejlepší možnost řešení
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Situace popisovala tak, jak by reagovala ona
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Vendula – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Přesné pojmenování emocí
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Hezky se u tohoto úkolu rozpovídala
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Spolupracovala celou dobu, odpovídala upřímně
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Nevěděla si rady s tím, jak by asi příběh mohl skončit, řekla mi, že neví, jak to skončí
Celkem bodů:	7 /8 bodů	

Filip – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Pojmenoval hezky a správně
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Řekl mi, co ho trápí a z čeho má radost, jen to nechtěl výtvarně ztvárnit
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ * 0 ☐ 1 ☐ 2	Nesoustředil se, odpovídal úplně něco jiného, jeho odpovědi se vůbec netýkaly příběhu
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Částečně odpovídal, ale ke konci už opět mluvil úplně o něčem jiném
Celkem bodů:	5 /8 bodů	

Jakub – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Identifikoval emoce správně
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Nakreslil a dokázal popsat
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Jeho odpovědi byly promyšlené, hezké a týkaly se tématu
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Natálie – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Přesné pojmenování emocí
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Popsala i výtvarně ztvárnila
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Odpovídala tak, jak ona by v té situaci uznala za vhodné
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Velmi se snažila při odpovědích, často řekla i více variant odpovědí
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Eva – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Kartičky s emocemi pojmenovala přesně,
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Žádné připomínky
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Reakce byly pohotové, ale nad odpověďmi se hezky zamýšlela
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Jediné, čím si nebyla jistá, bylo to, jak si myslí, že by příběh mohl skončit
Celkem bodů:	7/8 bodů	

Hanna – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Dvě emoce pojmenovala přesně a konkrétně, ale zbývají dvě pojmenovala obecně (cítí se špatně, dobře)
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Hezky o obrázcích vyprávěla
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Úplně si nebyla jistá v odpovědích, často ani neodpověděla
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Nad otázkami přemýšlela a srozumitelně odpovídala
Celkem bodů:	6/8 bodů	

Val – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Obrázky s emocemi popsala správně a konkrétně určila, jak se daná osoba cítí
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Vysvětlila mi, co jí trápí a co jí těší, jen se jí to nechtělo kreslit
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Odpovídala tak, jak ona by uznala za vhodné
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Odpovědi byly srozumitelné a promyšlené
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Patrik – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Pojmenování přesné, sám mi řekl, kdy se cítí naštvaně, smutně…
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Pustil se do toho s chutí, popsal hezky to, co nakreslil
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Dokázal se vcítit do postav, reagoval přirozeně
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Jeho odpovědi byly věcné, a odpovídaly zobrazeným situacím
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Jasmína – úplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Pojmenování přesné
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Řekla mi, co jí těší a trápí, ale kreslit to nechtěla
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Projevila vysokou míru emočního porozumění
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Do postav se dokázala vcítit, působila během úkolů soustředěně
Celkem bodů:	8 /8 bodů	

Eliška – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Emoce identifikovala všechny správně
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Žádné připomínky
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Vžila se do dané situace, její odpovědi byly upřímné
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Odpovědi měla promyšlené a u některé otázky řekla i více variant
Celkem bodů:	8/8 bodů	

Anna – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Identifikovala emoce správně
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ * 0 ☐ 1 ☐ 2	Nedokázala mluvit, jak o svých pozitivních pocitech, tak i o svých obavách a smutku
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Vcítění do postav nebylo zcela přirozené, odpovědi byly často váhavé
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	chce, aby se ostatní měli rádi a byli spolu, to byla její častá odpověď
Celkem bodů:	5/8 bodů	

Matěj – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ * 0 ☐ 1 ☐ 2	Nedokázal identifikovat ani jednu emoci
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Výtvarně neztvárnil, ale řekl aspoň, co ho těší
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Trochu se do příběhu vžil, ale spíše ne.
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ * 0 ☐ 1 ☐ 2	Nekomunikoval, nevěděl, co říct, nechtělo se mu
Celkem bodů:	2 /8 bodů	

Tadeáš – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Identifikoval všechny emoce správně
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ * 1 ☐ 2	Ztvárnil výtvarně, ale měl problém o svých pocitech mluvit
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Vcítil se do příběhu, odpovídal srozumitelně
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	Odpovídal tak, jak by se zachoval on v té situaci
Celkem bodů:	7/8 bodů	

Anežka – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	* 0 ☐ 1 ☐ 2	Emoce pojmenovala, ale jen obecným názvem (cítí se dobře, špatně)
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 * 1 ☐ 2	Řekla, co jí těší, ale co jí trápí neřekla
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 ☐ 1 * 2	Do příběhu se vžila a snažila se hezky popsat, to, jak se ostatní mohli cítit
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 * 2	Odpovídala srozumitelně, působila během úkolu soustředěně
Celkem bodů:	5/8 bodů	

Melissa – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	* 0 ☐ 1 ☐ 2	Její odpovědi byly obecné, používala výrazy jako „dobře“ a „špatně“
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 * 1 ☐ 2	Nedokázala moc říct, co jí trápí nebo čeho se bojí
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 * 1 ☐ 2	Do děje se příliš nevcítila
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 * 1 ☐ 2	Zvládla částečně, bez nějakého hlubšího zamyšlení
Celkem bodů:	3/8 bodů	

Adinka – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	* 0 ☐ 1 ☐ 2	Její odpovědi byly obecné
2. Co mě těší a co mě trápí	☐ 0 ☐ 1 * 2	Popsala, co jí těší a co jí trápí
3. Příběh s otázkami na empatii	☐ 0 * 1 ☐ 2	Na všechny otázky nedokázala odpověď, vžila se jen částečně
4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 * 2	Zvládla dobře
Celkem bodů:	5/8 bodů	

David – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	[ ] 0 [*] 1 [ ] 2	Pár emocí správně pojmenoval
2. Co mě těší a co mě trápí	[*] 0 [ ] 1 [ ] 2	Nedokázal říct, co ho těší a co ho trápí
3. Příběh s otázkami na empatii	[*] 0 [ ] 1 [ ] 2	Nesoustředěný, nekomunikoval s semnou, neodpovídal
4. Příběh s otevřeným koncem	[*] 0 [ ] 1 [ ] 2	Nespolupracoval, nedokázal přijít na žádné řešení
Celkem bodů:	1 /8 bodů	

Marcus – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	[*] 0 [ ] 1 [ ] 2	Používal obecné výrazy
2. Co mě těší a co mě trápí	[ ] 0 [*] 1 [ ] 2	Při vysvětlování toho, co ho těší a trápí si byl často nejistý
3. Příběh s otázkami na empatii	[ ] 0 [*] 1 [ ] 2	Částečně se do postav vžil, ale ke konci jeho odpovědi byly agresivnější, na otázku, co bys udělal ty místo křičení na Aničku mně odpověděl „zmlátil bych jí“
4. Příběh s otevřeným koncem	[*] 0 [ ] 1 [ ] 2	Tady nereagoval absolutně na nic
Celkem bodů:	2/8 bodů	

Jáchym – neúplná rodina

Úkol	Hodnocení (0,1,2 body)	Poznámky/Komentáře
1. Identifikace emocí na obrázcích	[ ] 0 [*] 1 [ ] 2	2 emoce identifkoval správně, ty další dvě řekl opět obecným výrazem
2. Co mě těší a co mě trápí	[ ] 0 [*] 1 [ ] 2	Výtvarně tento úkol zvládl, ale o svých negativních pocitech nedokáže mluvit, řekl mi jen z čeho má radost
3. Příběh s otázkami na empatii	[ ] 0 [ ] 1 [*] 2	Do příběhu se dokázal dobře vcítit, projevil schopnost empatického vnímání

4. Příběh s otevřeným koncem	☐ 0 ☐ 1 ☐ * 2	O odpovědích přemýšlel, byly logické, přitom ale i laskavé a empatické
Celkem bodů:	6/8 bodů	